

**KOMISIJA ZA UTVRĐIVANJE
RATNIH I PORATNIH ŽRTAVA**
*Vijeće za utvrđivanje poratnih žrtava
komunističkog sustava ubijenih u inozemstvu*

Zagreb, 30. rujna 1999. godine

**KOMISIJA ZA UTVRĐIVANJE
RATNIH I PORATNIH ŽRTAVA**
N./r. predsjednika Kazimira Svibena

PREDMET: Izvješće o radu od 28. travnja 1992. do 15. rujna 1999.

**PORATNE ŽRTVE
DRŽAVNOG TERORA SFRJ
U INOZEMSTVU**

UVOD

Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava (u daljnjem tekstu: Komisija) donijela je 28. travnja 1992. odluku o osnivanju Vijeća za utvrđivanje poratnih žrtava komunističkog sustava u inozemstvu (u daljnjem tekstu: Vijeće). U Vijeće su imenovani Gordana Turić kao predsjednica, Vice Vukojević kao član i Bože Vukušić kao tajnik. Vijeće je radilo sukladno odredbi članka 8. Poslovnika Komisije kojim je propisano: "Vijeće u svom djelokrugu na temelju dokumenata, svjedočanstava i na drugi pogodan način utvrđuje povijesnu istinu o stvarnom broju žrtava, o okolnostima i mjestu stradanja..."; pa da sukladno posebnom napatku treba "istražiti i utvrditi stvarni broj smrtno stradalih osoba - žrtava komunističkog sustava u inozemstvu, a osobito u razdoblju od 1953. do 1990., te utvrditi stanje njihovih grobova i poduzeti potrebne mjere za njihovo dostojno obilježavanje i eventualni prijenos posmrtnih ostataka u domovinu".

Istražujući navedenu problematiku Vijeće je najprije prikupilo saznanja objavljena u emigrantskom, jugoslavenskom i stranom tisku, stručnim publikacijama i raznim drugim knjigama:

Časopisi:

- Hrvatski tjednik, tjednik, Melbourne
- Hrvatski vjesnik, tjednik, Melbourne
- Nova Hrvatska, dvotjednik, London
- Hrvatska Domovina, mjesečnik, Hamburg
- Obrana, mjesečnik, Valencia
- Otpor, mjesečnik, Chicago
- Hrvatska država, mjesečnik, Muenchen
- Hrvatsko pravo, mjesečnik, Valencia
- Hrvatski list, mjesečnik, Mainz
- Hrvatska sloboda, mjesečnik, Glenroy, Australija

- Hrvatska budućnost, mjesečnik, Chicago
- Danica, mjesečnik, Chicago
- Hrvatica, mjesečnik, Chicago
- Uzdanica, mjesečnik, Melbourne
- Nezavisna država Hrvatska, mjesečnik, Toronto
- Hrvatski glasnik, mjesečnik, Johannesburg
- Hrvatska gruda, mjesečnik, Madrid
- Hrvatska republika, tromjesečnik, Buenos Aires
- Hrvatska revija, tromjesečnik, Barcelona
- Vjesnik HNV-a, povremenik, New York
- Kronika, povremenik, Los Angeles
- Poruka Slobodne Hrvatske, povremenik, Bern
- Croacia, mjesečnik, Buenos Aires
- Ost Dienst, mjesečnik, Hamburg;
- Kroatische Berichte, tromjesečnik, Mainz
- Večernji list, dnevnik, Zagreb
- Vjesnik, dnevnik, Zagreb
- Jutarnji list, dnevnik, Zagreb
- Slobodna Dalmacija, dnevnik, Split
- Novi list, dnevnik, Rijeka
- Glas Slavonije, dnevnik, Osijek
- Globus, tjednik, Zagreb
- Nacional, tjednik, Zagreb
- Nedjeljna Dalmacija, tjednik, Split
- Obzor, tjednik, Zagreb
- Arena, tjednik, Zagreb
- Imperijal, tjednik, Zagreb
- Slobodni tjednik, tjednik, Zagreb
- Feral Tribune, tjednik, Split
- Danas, tjednik, Zagreb
- Zapad, tjednik, Zagreb
- Start, tjednik, Zagreb
- Tefax, tjednik, Rijeka
- Zora, tjednik, Zagreb
- Politički zatvorenik, mjesečnik, Zagreb
- Omladinska iskra, mjesečnik, Split
- Križarska straža, povremenik, Zagreb
- Oslobođenje, dnevnik, Sarajevo
- As, tjednik, Sarajevo
- Nedeljski dnevnik, tjednik, Ljubljana
- Mladina, tjednik, Ljubljana
- Expres politika, dnevnik, Beograd
- Borba, dnevnik, Beograd
- Narodna armija, mjesečnik, Beograd
- Intervju, tjednik, Beograd
- Vreme, tjednik, Beograd
- Duga, tjednik, Beograd
- Vreme Internacional, tjednik, Beograd
- Nin, tjednik, Beograd
- Revija 92, tjednik, Beograd
- Telegraf, tjednik, Beograd

- Službeni list SFRJ 1945. - 1990., Beograd
- Službeni list SR BiH 1945.- 1990., Sarajevo
- Narodne novine SRH 1945. - 1990., Zagreb
- Rheinische Post, dnevnik, Duesseldorf
- Sueddeutsche Zeitung, dnevnik, Stuttgart
- Stuttgarter Zeitung, dnevnik, Stuttgart
- Suedkurier, dnevnik, Konstanz
- Badische Nachrichten, dnevnik, Karlsruhe
- Frankfurter Allgemeine Zeitung, dnevnik, Frankfurt
- Die Welt, dnevnik, Bonn
- Die Zeit, dnevnik, Hamburg
- Deutsche Zeitung, dnevnik, Muenchen
- Der Spiegel, tjednik, Hamburg
- Stern, tjednik, Hamburg
- Bundeskriminalblatt, tjednik, Wiesbaden
- Il Corriere di Trieste, dnevnik, Trst
- La Voce libera, dnevnik, Trst
- Daily Mail, dnevnik, Johannesburg
- The Citizen, dnevnik, Johannesburg
- Nice Matin, dnevnik, Nica
- Le Matin, dnevnik, Pariz
- Le Progres, dnevnik, Lyon
- France Soir, dnevnik, Pariz
- Le Figaro, dnevnik, Pariz
- Le Monde, dnevnik, Pariz
- The Sunday Times, dnevnik, London
- The Toronto Star, dnevnik, Toronto
- Registro Nacional de la Propiedad Intelectual, dnevnik, Buenos Aires

Stručne knjige:

- Savezni sekretariat za unutrašnje poslove: Pravila o radu službe državne sigurnosti, Beograd
- Savezni sekretariat za unutrašnje poslove: Monografija o neprijateljskoj emigraciji u Španiji, Beograd
- Savezni sekretariat za unutrašnje poslove: Monografija o jugoslavenskoj neprijateljskoj emigraciji u Australiji, Beograd
- Savezni sekretariat za unutrašnje poslove: Hrvatsko revolucionarno bratstvo, Beograd
- Savezni sekretariat za unutrašnje poslove: Hrvatski državotvorni pokret, Beograd
- Savezni sekretariat za unutrašnje poslove: Hrvatsko narodno vijeće, Beograd
- Republički sekretariat za unutrašnje poslove SR BiH: Hrvatski državotvorni pokret, Sarajevo
- Republički sekretariat za unutrašnje poslove SR Hrvatske: Aktivnost neprijateljske emigracije prema zemlji, Zagreb
- Republički sekretariat za unutrašnje poslove SR Hrvatske: Informativni razgovor i intervju, Zagreb
- Franjo Vugrinec: Idejno-političko osposobljavanje Saveza komunista u organima unutrašnjih poslova SR Hrvatske, Zagreb
- Centar oružanih snaga za strategijska istraživanja i studije Maršal Tito: Jugoslavenska neprijateljska emigracija, Beograd
- Savezni sekretariat za narodnu odbranu: Skripta o bezbednosti, Beograd
- Savezni sekretariat za narodnu odbranu: Uputstvo o dokumentaciji i evidenciji organa bezbednosti i vojne policije u oružanim snagama SFRJ, Beograd

- Ivan Dolničar: Sprega spoljnog i unutrašnjeg neprijatelja u vođenju specijalnog rata protiv naše zemlje, Zagreb
- Slavko Odić i Slavko Komarica: Partizanska obavještajna služba, Zagreb
- Fran Višnar: Špijunaža i kontrašpijunaža, Zagreb

Ostale knjige:

- Hans Peter Rullamnn: Mordauftrag aus Belgrad, Hamburg
- Ante Beljo: YU - Genocid, Sudburg
- Bruno Bušić: Jedino Hrvatska, Chicago
- Marko Lopušina: Ubij bližnjeg svoga, Beograd
- Roman Leljak: Sam protiv njih, Maribor
- Dr. Jere Jareb: Političke uspomene i rad dra Branimira Jelića, Chicago
- Savka Dabčević Kučar: Hrvatski snovi i stvarnost, Zagreb
- Mirko Šljivac: Prof. Vjenceslav Čížek - Ein Mensch, Denker und Maertyrer, Berlin
- Ivo Rojnica: Susreti i doživljaji, Barcelona
- Dr. Ernest Bauer: Život je kratak san, Muenchen
- Bogdan Radica: Živjeti-Nedoživjeti, Barcelona
- Mirko Vidović: Sakrivena strana mjeseca, Muenchen
- Miljenko Dabo-Peranić: Pogibija generala Luburića, New York
- Josip Kotnik: Svi umiru jednako, Zagreb
- Đorđe Ličina: Roverova braća, Zagreb
- Đorđe Ličina: Svjedoci vremena, Zagreb
- Đorđe Ličina: Dvadeseti čovjek, Zagreb
- Antun Kolendić: Iza jednog atentata, Zagreb
- Mile Milatović: Slučaj Andrije Hebranga, Beograd
- Nikola Milovanović: Kroz tajni arhiv Udbe, Beograd
- Ko je ko u Jugoslaviji, Beograd
- Leksikon narodnooslobodilačkog rata i revolucije u Jugoslaviji, Beograd-Ljubljana
- Narodni heroji Jugoslavije, Beograd-Titograd
- Stefan Aust: Maus - ein deutscher Agent, Hamburg

Ovako dobiveni podaci su provjeravani i upotpunjavani kroz razgovore s brojnim osobama iz kruga poznanika, suradnika i rodbine žrtava.

Temeljem Zakona o utvrđivanju ratnih i poratnih žrtava (NN br. 53/A), članak 6. koji kaže: "Komisija je ovlaštena zahtijevati od arhiva, muzeja, crkvenih institucija, političkih organizacija, poduzeća, državnih organa i drugih institucija, organizacija i tijela da joj stave na uvid dokumentaciju kojom raspolažu, a koja bi mogla biti od značenja za njenu zadaću. Institucije, organizacije i tijela iz stavka 1. ovoga članka dužni su postupiti po zahtjevu Komisije", Vijeće je pristupilo proučavanju dokumentacije bivše Službe državne sigurnosti (SDS) Republičkog sekretarijata unutrašnjih poslova (RSUP) Socijalističke republike Hrvatske (SRH), koja se nalazi u pismohrani Ministarstva unutarnjih poslova RH i Hrvatskom državnom arhivu.

Članovi Vijeća su utvrdili da je najveći dio dokumentacije SDS-a značajan za rad Komisije - uništen. Prema izjavama svjedoka, "pročišćavanje" dokumentacije SDS-a od kompromitirajućeg materijala za rad SDS-a, njegovih dužnosnika i službenika te suradnika, zbivalo se u više navrata u godinama prije prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj, a potpuno uništavanje takve dokumentacije dogodilo se neposredno prije višestranačkih izbora. Prema izjavama svjedoka, ta dokumentacija se uništavala u krugu RSUP-a SRH, Centra SDS Zagreb, u spalionici Sabora SRH, u pećima tvornice ferolegura u Dugom Ratu itd. Svjedoci iz BiH govore o uništavanju

dokumentacije iz republičke centrale SDB-a u Sarajevu, koja je kamionima odvožena u tvornicu celuloze u Maglaju i tamo bacana u kiselinu.

U suradnji sa suborcima, rodbinom i pravnim zastupnicima poratnih žrtava komunističkog sustava ubijenih u inozemstvu, te uz pomoć diplomatsko-konzularnih predstavništava (DKP) RH u inozemstvu, Vijeće je pristupilo i prikupljanju dokumentacije i saznanja iz posjeda nadležnih državnih tijela (sudovi, državna odvjetništva, kriminalistička policija i sl.) zemalja u kojima su se dogodili ti zločini. Najopsežnija dokumentacija prikupljena je o djelovanju jugoslavenske tajne službe protiv hrvatskih emigranata u Njemačkoj, Francuskoj, SAD i Australiji.

Nakon toga, članovi Vijeća su, u suradnji s drugim državnim tijelima RH, pripremili i obavili brojne razgovore s nekadašnjim rukovoditeljima i djelatnicima jugoslavenskih tajnih službi. Ovi razgovori bili su vrlo koristan izvor saznanja općenito o tehnologiji rada jugoslavenskih tajnih službi, ali i konkretnih podataka za pojedine slučajeve likvidacije hrvatskih emigranata.

“HRVATSKA NEPRIJATELJSKA EMIGRACIJA” - "HNE"

Pod terminom hrvatske neprijateljske emigracije (HNE) Udba je podrazumijevala hrvatske emigrantske političke, društvene, kulturne, športske i vjerske organizacije, te razne politički aktivne grupe i pojedince.

Veliki broj Hrvata iselio je iz Hrvatske neposredno nakon drugoga svjetskog rata, u svibnju 1945. godine. U prvoj skupini iseljenika, bjegunaca, nalazili su se vojnici NDH, državni činovnici, dužnosnici raznih nekomunističkih organizacija i stranaka te njihove obitelji. Njihova nakana je bila da se predaju Englezima i tako spase glavu. Međutim, Englezi su većinu vojnika i civila izručili partizanima, a ovi su nad njima izvršili masakr. Oni koji su se uspjeli spasiti bili su smješteni u izbjegličke logore u Austriji, Italiji i Zapadnoj Njemačkoj. Dio ih je ostao u tim državama, ali ih se još više iselilo u Australiju i Sjevernu i Južnu Ameriku.

Drugi val iseljavanja dogodio se koncem pedesetih i početkom šezdesetih godina. Ove bjegunce karakterizirala je činjenica da se uglavnom radilo o mladićima koji su, pretežno iz ekonomskih razloga, ilegalno prelazili granicu. I oni su bivali smješteni u izbjegličke kampove u Austriji, Italiji i Zapadnoj Njemačkoj. Nakon liječničkih pregleda tražili su posao u nekoj zapadnoeuropskoj državi ili bi iseljavali u Australiju i Sjevernu i Južnu Ameriku.

Najveći broj Hrvata iselio je šezdesetih godina kad je Beograd otvorio granice i omogućio odlazak na “privremeni rad”. Uslijed toga su mnogi krajevi u hrvatskoj praktički opustjeli. Posljednje značajnije iseljavanje dogodilo je nakon Karađorđeva i sloma Hrvatskog proljeća 1971., kad je tisuće Hrvata bilo izvrgnuto progonima. Bjegunci su ilegalno prelazili granicu, a u iseljeništvu su ih zvali “proljećarima”.

Prema dosadašnjim saznanjima, jugoslavenska tajna služba je diljem svijeta u vremenskom razdoblju od 1946. do 1990. godine likvidirala šezdeset i osam hrvatskih emigranata. Također je utvrđeno da je u tom istom razdoblju pet hrvatskih političkih emigranata netragom nestalo, te se može opravdano pretpostaviti da su bili kidnapirani i na nepoznatom mjestu likvidirani.

Imajući u vidu postupke odlučivanja, organiziranja i izvođenja otmica i likvidacija hrvatskih emigranta, te operacije jugoslavenskih tajnih službi mogu se podijeliti u nekoliko razdoblja. U godinama neposredno nakon završetka Drugog svjetskog rata OZNA je napadala prvenstveno one hrvatske emigrante koji su imali dobre veze sa savezničkim centrima moći (napr. Drago

Jilek) ili su uživali neokrnjen ugled među narodom u Domovini (napr. dr. Ivo Protulipac). Padom Aleksandra Rankovića 1966. i relativnim omekšavanjem represivnog sustava unutar Jugoslavije naglo se povećao broj "ofanzivnih akcija" prema hrvatskim političkim emigrantima, odnosno broj otmica i likvidacija u emigraciji. Od pada Rankovića do konca 1971., dakle u razdoblju za koje se pretpostavljalo da su u Zagrebu vlast preuzeli hrvatski orijentirani komunisti, ubijena su davadeset i četiri hrvatska emigranta, a deseterica su slučajem priživjeli atentate i jedan je otet. Ta crna serija se nastavila i nakon 1971., a naročito neposredno nakon Karađorđeva, dakle tijekom 1972. godine, te u razdoblju nekoliko godina prije i poslije smrti Josipa Broza-Tita, a trajala je praktički do pred sam raspad Jugoslavije.

Ubojstva:

- 1) Ive Protulipca, 1946. godine u Italiji
- 2) Ilije Abramovića, 1948. godine u Austriji
- 3) Dinke Domančinović, 1960. godine u Argentini
- 4) Mate Miličevića, 1966. godine u Kanadi
- 5) Marijana Šimundića, 1967. godine u SR Njemačkoj
- 6) Joze Jelića, 1967. godine u SR Njemačkoj
- 7) Mile Jelića, 1967. godine u SR Njemačkoj
- 8) Petra Tominca, 1967. godine u SR Njemačkoj
- 9) Vlade Murata, 1967. godine u SR Njemačkoj
- 10) Anđelka Pernara, 1967. godine u SR Njemačkoj
- 11) Hrvoja Urse, 1968. godine u SR Njemačkoj
- 12) Đure Kokića, 1968. godine u SR Njemačkoj
- 13) Mile Rukavine, 1968. godine u SR Njemačkoj
- 14) Krešimira Tolja, 1968. godine u SR Njemačkoj
- 15) Vida Maričića, 1968. godine u SR Njemačkoj
- 16) Ante Znaora, 1968. godine u Italiji
- 17) Josipa Krtalića, 1968. godine u Italiji
- 18) Nedjeljka Mrkonjića, 1968. godine u Francuskoj
- 19) Pere Čovića, 1968. godine u Australiji
- 20) Mirka Čurića, 1969. godine u SR Njemačkoj
- 21) Nahida Kulenovića, 1969. godine u SR Njemačkoj
- 22) Vjekoslava Luburića, 1969. godine u Španjolskoj
- 23) Mije Lijića, 1970. godine u Švedskoj
- 24) Mirka Šimića, 1971. godine u SR Njemačkoj
- 25) Ive Bogdana, 1971. godine u Argentini
- 26) Maksima Krstulovića, 1971. godine u Engleskoj
- 27) Drage Mihalića, 1972. godine u SR Njemačkoj
- 28) Josipa Senića, 1972. godine u SR Njemačkoj
- 29) Branka Jelića, 1972. godine u SR Njemačkoj
- 30) Stjepana Ševe, 1972. godine u Italiji
- 31) Tatjane Ševo, 1972. godine u Italiji
- 32) Rosemarie Bahrić, 1972. godine u Italiji
- 33) Josipa Buljana-Mikulića, 1973. godine u SR Njemačkoj
- 34) Mate Jozaka, 1974. godine u SR Njemačkoj
- 35) Ilije Vučića, 1975. godine u SR Njemačkoj
- 36) Ivica Mioševića, 1975. godine u SR Njemačkoj
- 37) Nikole Martinovića, 1975. godine u Austriji
- 38) Matka Bradarića, 1975. godine u Belgiji
- 39) Vinka Eljuge, 1975. godine u Danskoj
- 40) Stipe Mikulića, 1975. godine u Švedskoj

41) Nikole Penave,	1975. godine u SR Njemačkoj
42) Ivana Tuksora,	1976. godine u Francuskoj
43) Ivana Vučića,	1977. godine u SR Njemačkoj
44) Jozе Oreča,	1977. godine u JAR
45) Brune Bušića,	1978. godine u Francuskoj
46) Križana Brkića,	1978. godine u SAD
47) Marijana Rudele,	1979. godine u SAD
48) Zvonka Štimca,	1979. godine u SAD
49) Gorana Šećera,	1979. godine u Kanadi
50) Cvitka Cicvarića,	1979. godine u Kanadi
51) Nikole Miličevića,	1980. godine u SR Njemačkoj
52) Mirka Deskera,	1980. godine u SR Njemačkoj
53) Ante Kostića,	1981. godine u SR Njemačkoj
54) Mate Kolića,	1981. godine u Francuskoj
55) Petra Bilandžića,	1981. godine u SR Njemačkoj
56) Ivana Jurišića,	1981. godine u SR Njemačkoj
57) Mladena Jurišića,	1981. godine u SR Njemačkoj
58) Stanka Nižića,	1981. godine u Švicarskoj
59) Ive Furlića,	1981. godine u SR Njemačkoj
60) Đure Zagajskog,	1983. godine u SR Njemačkoj
61) Franje Mikulića,	1983. godine u SR Njemačkoj
62) Milana Župana,	1983. godine u SR Njemačkoj
63) Stjepana Đurekovića,	1983. godine u SR Njemačkoj
64) Slavka Logarića,	1984. godine u SR Njemačkoj
65) Franje Mašića,	1986. godine u SAD
66) Ivana Hlevnjaka,	1987. godine u SR Njemačkoj
67) Damira Đurekovića,	1987. godine u Kanadi
68) Ante Đapića,	1989. godine u SR Njemačkoj

Otmice sa smrtnim posljedicama:

1) Drage Jelika,	1949. godine iz Italije
2) Zlatka Milkovića,	1949. godine u Francuskoj
3) Zvonimira Kučara,	1963. godine u Francuskoj
4) Geze Paštija,	1965. godine u Francuskoj
5) Stjepana Crnogorca,	1972. godine u Austriji

Vijeće je također registriralo trideset pokušaja ubojstva, te tri uspjele i dvije neuspjele otmice hrvatskih političkih emigranata u razdoblju od 1946. do 1990. godine..

NASTANAK I POVIJEST UDBE

Povijest tajnih službi komunističke Jugoslavije započinje nekoliko godina nakon osnivanja Komunističke partije Jugoslavije 1919. godine, čiji su članovi i funkcionari bili izravno ovisni o tada jedinoj komunističkoj državi u svijetu - SSSR-u. Točnije rečeno, nalazili su se u različitim oblicima organizirane suradnje s obavještajnim službama SSSR-a i Kominterne. Najpoznatiji su: Simo Marković, Petko Miletić, Milan Gorkić, Mustafa Golubić, Dragiša Vasić, Blagoje Nešković, Josip Broz Tito, Ivan Stevo Krajačić, Ivo Lola Ribar, Ivan Antonov Srebrenjak, Josip Kopinić - Vazduh, Zdenka i Boris Kidrič i drugi.

Prema nekim izvorima, Tito je od 1922. do 1924. pohađao visoku akademiju NKVD-a u Moskvi i dobio čin general majora.

Tijek događaja početkom Drugoga svjetskog rata nametnuo je Josipu Brozu Titu potrebu osnivanja vlastite tajne službe. On je 10. kolovoza 1941. izdao tzv. Uputstva partizanskim odredima glede sigurnosnih pitanja. Te upute su bile opće naravi, a njihova glavna poruka glasila je da “izdajice i provokatore treba smjesta likvidirati”. Nakon toga započinje osnivanje tzv. partizanskih straža, narodnih straža, narodne milicije i sl. pri partizanskim odredima. Tek 1943. Tito donosi odluku o razdvajanju obavještajne i kontraobavještajne službe.

CK KP Slovenije prvi je osnovao Varnostnu in obveščevalnu službu Oslobođilne fronte. U izvješću Titu u ožujku 1942. godine Edvard Kardelj, pod konspirativnim imenom “drug Bevc”, napisao je: “Egzekucioni aparat sastoji se iz oko 50 momaka. Ti momci rade svake stvari. Nekoliko primjera: skoro dnevno padaju denuncijanti, okupatorske sluge itd.”.

Tek sredinom 1944. godine, točnije 13. svibnja 1944., Tito je odlučio osnovati Odelenje za zaštitu naroda (OZNA). Pet dana kasnije, 18. svibnja, Aleksandar Ranković je u Drvaru potpisao Uputstvo o formiranju Ozne. Pored Tita i Rankovića, osnivačima Ozne mogu se smatrati i ruski obavještajci Saveli Vladimirovič Burtakov i Arseni Vasiljevič Tiškov Timofejev. Za svoga zamjenika na čelu Ozne Ranković je postavio Svetislava Stevanovića - Čecu.

OZNA se sastojala od četiri odjela. Prvi se bavio obavještajnim poslovima, a na čelu mu je bio Maksimilijan Baće, zvani Maks ili Milić. Drugi odjel bavio se kontrašpijunažom; na čelu mu je bio Crnogorac Pavle Pekić. Treći odjel se bavio vojnom kontrašpijunažom, a vodio ga je general Jefto Šašić. Četvrti odjel, na čelu s Mijatom Vuletićem, rukovodio je tehnikom i vezom.

Prvi načelnik Ozne za Hrvatsku bio je Ivan Stevo Krajačić (zamjenik mu je bio Marijan Cvetković). Prvi načelnici bili su: u Srbiji Slobodan Penezić - Krcun; u Sloveniji Ivan Maček-Matija; u Bosni i Hercegovini Uglješa Danilović; u Crnoj Gori Veljko Milatović; u Makedoniji Bane Andreev.

Sva pojedinačna i masovna ubojstva koja je izvršila jugoslavenska vojska neposredno prije formalnog kraja Drugog svjetskog rata i mjesecima nakon njegovog završetka, a posebice vezano za događaje poznate pod nazivom Bleiburška tragedija i Križni put, događala su se pod patronatom Ozne. Naime, Tito je 15. kolovoza 1944. potpisao Uputstvo o osnivanju vojnih jedinica Korpusa narodne obrane Jugoslavije (KNOJ) kao formacija zaduženih za “borbu s antinarodnim ustanicima i likvidiranje antinarodnih bandi, čišćenje oslobođenih teritorija od ostataka razbijenih nepri-jateljskih jedinica, špijuna i diverzanata”. KNOJ je bio podređen direktno Titu, ali je on njime rukovodio preko načelnika Ozne Aleksandra Rankovića. Prvi komadant KNOJ-a bio je Jovo Vukotić, a njegov zamjenik Nikola Ljubičić. Prvi politkomesar KNOJ-a bio je Vlado Jonjić, a prvi obavještajni oficir Mesud Hotić.

U ožujku 1946. OZNA je reorganizirana, to jest razdvojena na civilne i vojne službe, koje dobivaju nova imena: Upravu za istraživanje i dokumentaciju (UID) i Upravu državne bezbednosti (UDBA) te Vojnoobavještajnu službu (VOS) i Kontraobavještajnu službu (KOS). KOS je 1955. preimenovan u Organ bezbednosti (OB) Jugoslavenske narodne armije (JNA), a UDBA 1966. godine, nakon tzv. Brijunskog plenuma, u Službu državne bezbednosti (SDB), odnosno Službu državne sigurnosti (SDS).

OB JNA je djelovao pri Saveznom sekretarijatu narodne odbrane (SSNO). Organizacijska struktura OB bila je prilagođena ustroju JNA. Pri armijskim oblastima, garnizonima, pukovima

itd., odnosno odgovarajućim jedinicama u mornarici i zrakoplovstvu, postojale su tzv. Kontraobavještajne grupe (KOG), dok je pri Teritorijalnoj odbrani (TO) djelovala tzv. Bezbednost teritorijalne odbrane (BTO). VOS je također bio podređen SSNO, a svoju aktivnost razvijao je preko vojnih misija i diplomatskih predstavništva SFRJ u inozemstvu.

UID, koji je kasnije preimenovan u Službu za istraživanje i dokumentaciju (SID), bio je u sastavu Saveznog sekretarijata inostranih poslova (SSIP). Djelovao je uglavnom preko jugoslavenskih diplomatsko-konzularnih i vanjsko-trgovačkih predstavništava u inozemstvu.

SDB kao civilna kontraobavještajna služba nalazila se u sastavu Saveznog sekretarijata unutarašnjih poslova (SSUP). Sastojala se od više uprava (odjela). Četri glavne uprave bavile su se:

- 1) unutrašnjim neprijateljem (nacionalizam, crkva itd.),
- 2) emigracijom (hrvatska, albanska itd.),
- 3) stranim obavještajnim službama, i
- 4) tehnikom praćenja i prisluškivanja.

SDS je svojom svojom organizacijsku mrežu razvijala je putem Republičkih sekretarijata za unutrašnje poslove (RSUP), a ovi preko centara SDB-a i njihovih ispostava. Unutrašnji organizacijski ustroj republičkih centrala i centara SDB-a bio je sukladan strukturi saveznog SDB-a.

Radom svih službi koordiniralo se iz kabineta J. B. Tita, a nakon njegove smrti iz kabineta Predsjedništva SFRJ.

Nakon raspada Jugoslavije velik broj osoba iz jugokomunističke tajne policije nastavio je svoj posao u službama novih država.

POSTUPAK DONOŠENJA ODLUKE O "OFANZIVNIM AKCIJAMA"

Otmice i ubojstva hrvatskih političkih emigranata nazivale su se u žargonu jugoslavenskih tajnih službi "ofanzivnim akcijama" ili "specijalnim zadacima". U proceduru obavještajnog izviđanja, planiranja, organiziranja i izvođenja otmica i likvidacija hrvatskih emigranata bile su najčešće uključene sve tri glavne jugoslavenske tajne službe.

Prema saznanjima Komisije, a posebno iz izjava svjedoka iz vrha struktura hrvatske, bosansko-hercegovačke i savezne beogradske Službe državne sigurnosti, oko 70% rada Udbe protiv emigracije odnosio na hrvatsku emigraciju, a ostalih 30% na srpsku, albansku i muslimansku emigraciju. U Drugu upravu SSUP-a stizale su informacije iz svih republičkih središta vezano uz osobe od saveznog interesa. Ta je uprava bila glavno mjesto gdje se odlučivalo o 'ofenzivnim akcijama' prema hrvatskim emigrantima.

Postupak donošenja odluke o likvidaciji nekog političkog emigranta te njenom izvođenju bio je neslužben, ali precizno razrađen. Procjena o stupnju nepoželjnosti ili opasnosti nekog emigranta po jugoslavensku državu te prijedlog njegove otmice ili likvidacije u principu je dolazio iz savezne centrale SDB-a u Beogradu, ali je mogao doći i iz republičke centrale SDS-a, pa čak i iz samog centra SDS-a u kojem je vođena tzv. obrada dotičnog emigranta.

Za organizaciju tih akcija također je bila nadležna Druga uprava SSSUP-a, uz koordinaciju s minimalnim brojem osoba iz nadležnih republičkih središta i regionalnih centara SDS-a. O

namjeri da se izvede 'ofenzivna akcija' izvještavalo se saveznog sekretara za unutrašnje poslove. U vrijeme kad je Franjo Herljević bio savezni sekretar za unutarnje poslove, budući da je bio u izvršnim osobnim odnosima s Josipom Brozom Titom, mogao je kod njega doći kad je htio. Svjedoci izjavljaju da bi mu obično u ožujku ili travnju mjesecu svake godine opširno referirao o sigurnosnoj situaciji i saznanjima o planovima emigracije. Tada bi mu naveo imena nekolicine emigranata prema kojima bi se eventualno trebalo poduzeti 'ofenzivne akcije'. U tu svrhu Herljević je čak predlagao osnivanje Odjela za posebne zadatke pri Drugoj upravi SSUP-a, ali taj prijedlog nije realiziran jer je zaključeno da bi se time povećala opasnost dekonspiracije službenika SDB-a. Ukoliko bi Tito odobrio akciju, savezni sekretar za unutrašnje poslove izvještavao bi svog kolegu na republičkoj razini s čijeg je područja bio podrijetlom dotični emigrant. Tada je odgovarajuću suglasnost za 'ofenzivnu akciju' morala dati republička vlast. Republički sekretar za unutrašnje poslove tražio je suglasnost republičkog i partijskog rukovodstva.

Izjave svjedoka iz vrha struktura hrvatske, bosansko-hercegovačke i savezne Službe državne sigurnosti potvrđuju ostala saznanja da SDS nije mogla poduzeti nijednu ozbiljniju akciju bez odobrenja državnog i partijskog vrha republike i saveza. Iz sažetka tih izjava može se zaključiti da je Služba državne sigurnosti bila politička policija, odnosno u funkciji politike vladajuće partije Saveza komunista. Svjedoci doslovno izjavljaju da se nije smjelo ništa dogoditi što nije odgovaralo partiji. Služba nije smjela izvoditi ni bezazlenije akcije ukoliko bi time narušavala neki interes politike. Partija je davala naređenja i smjernice za rad, a SDS je bila samo izvršilac. U Izvršnim komitetima i Predsjedništvima SK postojale su osobe, npr. jedan od izvršnih sekretara, koji su nadgledali i usmjeravali rad SDS-a. Također, pri predsjedništvu republika i predsjedništvu SFRJ postojao je Savjet za zaštitu ustavnog poretka. Taj Savjet je dozvoljavao posebne aktivnosti organima unutrašnjih poslova, posebno Službi državne sigurnosti, uz prethodnu konzultaciju i suglasnost republičkog i saveznog političkog i državnog vrha. U 'Saveznom savetu' su bili predstavnici svih republika i najviših saveznih struktura. Dugogodišnji -i najznačajniji- članovi 'Saveta' bili su Vladimir Bakarić iz Hrvatske, Edvard Kardelj iz Slovenije, Branko Mikulić iz BiH, Lazar Koliševski iz Makedonije i Vidoje Žarković iz Crne Gore te savezni ministri unutarnjih poslova Franjo Herljević, Stane Dolanc i Dobroslav Čulafić. Glavna osoba uz Tita zadužena za državnu sigurnost dugo godina je bio general Ivan Mišković Brk.

Što se tiče 'specijalnih sredstava', t.j. pištolja, prigušivača, bombi, otrova i sl., koja su korištena u "specijalnim akcijama", ona su se uglavnom izrađivala u beogradskom 'Institutu za bezbednost', a rijetko na nekom drugom mjestu. 'Specijalna sredstva' su na dva načina prenošena u inozemstvo: krijumčarenjem i diplomatskom poštom. 'Specijalna sredstva' koja su prebacivana ilegalno i diplomatskom poštom pohranjivala su u zgradama DKP Jugoslavije u inozemstvu ili kod 'suradnika-baza' do trenutka njihove upotrebe.

Jedan visoki dužnosnik SDS-a u SRH izjavio je: "Što se tiče rasvjetljavanja toga, nema šanse da o tome netko u Hrvatskoj zna više od Srećka Šimurine, Zdravka Mustača i Josipa Perkovića. Ako hoće govoriti, neka kažu. Šimurina i Perković znaju sve u Hrvatskoj, a Mustač taj aspekt iz Saveza. Njih trojica možda ne znaju samo neki detalj".

Jedan visoki dužnosnik SDB-a i SRBiH izjavio je: "Kroz dugogodišnji rad u SDB-u i razgovore s kolegama došao sam do određenih saznanja o atentatima na emigrante, odnosno do imena i pseudonima službenika SDB-a i njihovih suradnika koji su sudjelovali u tim akcijama. Poznato mi je da je suradnik hrvatske službe pod pseudonimom 'Pitagora' bio profesionalni ubojica. S 'Pitagorom' su kontaktirali iz središta SDS-a RSUP-a SRH Srećko Šimurina, Đuro Lukić, Maks Manfreda i Josip Perković. Druga osoba koja je angažirana od strane SDB-a za izvršavanje

atentata u inozemstvu vodila se pod pseudonimom 'Cico 2'. Radi se o kriminalcu, kleptomanu, koji je zavrbovan preko suradnika Centra SDB Zenica pod pseudonimom 'Cico'. 'Cico' je bio mudar i temeljit opservator, ali je ponudu da postane ubojica odbio s obrazloženjem da nije sposoban ubiti, te je za to predložio osobu koju je procijenio sposobnom za takve zadaće - 'Cicu 2'. Željko Ražnjatović - Arkan također je bio suradnik-profesionalni ubojica SDB-a. Ražnjatovića je zavrbovao operativac Centra SDB Titograd Nino Vušurović, koji je kasnije postao šef Druge uprave SDB-a RSUP-a SRCG, a bio je u izvrsnim prijateljskim odnosima sa Stankom Čolakom. Na jednom širem sastanku načelnika i drugih viših dužnosnika republičkih središta i centara SDS-a u Rijeci, kojeg je organizirao Jerko Dragin, Franjo Herljević je pričao o atentatu na Danu Šarca u Parizu. Tom prigodom je Herljević prigovorio Draginu da ga je krivo informirao o likvidaciji Šarca što je on prenio Titu, pa mu se je kasnije morao ispričavati, jer je Šarac ipak preživio atentat. Tito je umirivao Herljevića riječima: 'Ne možeš uvijek uspjeti. Nekad moraš i omanuti'. Herljević je pokušao s Palestincima dogovoriti akcije protiv hrvatskih emigranata, ali ovi nisu pristali na ponudu. 'Specijalna sredstva' su na dva načina prenošena u inozemstvo: krijumčarenjem i diplomatskom poštom. Jedan automobil marke Renault RSUP-a BiH, koji je bio registriran na Mira Petkovića, vozača Duška Zgonjanina, bio je preuređen da može služiti za prebacivanje 'specijalnih sredstava' u inozemstvo."

Uvidom u dokumentaciju SDS RSUP-a SRH i SDB RSUP-a SR BiH te u izjave više dužnosnika, službenika i suradnika jugoslavenskih tajnih službi, kao i u sudske dokumente sa suđenja suradnicima jugoslavenske SDS u inozemstvu, identificirano je više desetaka državnih i partijskih dužnosnika i službenika u SFRJ, kao i suradnika jugoslavenskih tajnih službi - kao potencijalnih sudionika ili svjedoka u procesu predlaganja, odobravanja, planiranja i izvođenja atentata na hrvatske emigrante.

LIKVIDACIJE HRVATSKIH POLITIČKIH EMIGRANATA

U nastavku donosimo činjenični opis nekoliko karakterističnih i relativno dobro istraženih slučajeva ubojstva ili otmice sa smrtnim posljedicama hrvatskih političkih emigranata.

Ubojstvo Ivana Protulipca

Prva žrtva jugoslavenskog državnog zločinačkog stroja u inozemstvu bio je dr. Ivan Protulipac, rođen 04. srpnja 1899. u Karlovcu (Hrnetić), inače osnivač Orlovske i Križarske katoličke organizacije za mladež u Kraljevini Jugoslaviji.

Dr. Ivan Protulipac ubijen je 31. siječnja 1946. u Trstu. Ime ubojice bilo je poznato odmah nakon ubojstva. Prema dokumentima koje je talijanska policija pronašla kod ubojice, dotični se zvao Gino Benčić, star 21 godinu, rodom sa Sušaka. Njegova osobna karta nosila je datum izdavanja 17. siječnja 1945. Ti podaci su objavljeni u talijanskim novinama koje su tih dana pisale o ubojstvu: La Voce libera, Il Corriere di Trieste i Giornale Alleato. Talijanska policija je ispitala Benčića i potom ga predala engleskim vojnim vlastima koje su tada nadzirale područje Trsta i njegove okolice. Nekako istodobno jugoslavenske su vlasti uhitile dvojicu engleskih časnika u toj pograničnoj zoni te su Englezima predložile zamjenu za Benčića. Englesko zapovjedništvo je odmah na to pristalo i tako se Benčić veoma brzo vratio svojim naredbodavcima.

Otmica sa smrtnim posljedicama Drage Jileka

Dana 16. ožujka 1949. iz Rima je na tajanstven način nestao hrvatski emigrant Drago Jilek, rođen 2. svibnja 1912. u Sarajevu, šef Ustaške nadzorne službe (UNS) u NDH.

Propagandisti jugoslavenskih tajnih službi, primjerice nekadašnji novinar Vjesnika Đorđe Ličina u knjizi "Dvadeseti čovjek", tvrdili su da su Jileka "u Argentini ubili njegovi suradnici". Stvarna istina o Jilekovoju sudbini sve donedavno bila je nepoznata hrvatskoj javnosti. Tek poneki spomen jugoslavenskih autora, primjerice Mile Milatovića i Vladimira Dedičera, koji su se, optužujući Andriju Hebranga, pozivali na sadržaj tzv. Jilekove torbice, dao je naslutiti da je Jilek bio otet i odveden u Jugoslaviju.

Međutim, sadržaj Jilekova dosjea otkriva pravu istinu o njegovoj sudbini. Iz Jilekovog dosjea koji je pohranjen u Hrvatskom državnom arhivu, nepobitno proizlazi da je Jilek bio otet u Rimu i doveden u Beograd gdje je dugo godina držan zatvoren i ispitivan, a potom najvjerojatnije likvidiran. U dosjeu se, između ostaloga, nalazi Jilekova izjava koju je, pod pseudonimom Drago Duvnjaković, dao 8. ožujka 1950. u Beogradu.

Ivica Krilić, Jilekov suradnik i emigrant u Rimu, izjavio je: "Kad o ovome govorimo, onda mogu reći da je jedan od trojice oznaša koji su oteli Jileka bio Budimir Lončar, poslije ministar vanjskih poslova bivše Jugoslavije. Nakon te otmice Lončar je promaknut u šefa Ozne u Zadru".

Ubojstvo trogodišnje Dinke Domačinović

Zločinačku narav UDB-e najbolje ilustrira teroristički napad bombom na prostorije Hrvatskog doma u ulici Salta br. 1241 u Buenos Airesu. Bombu su, oko 22.00 sata, 16. srpnja 1960. prema izjavama očevidaca, postavile dvije nepoznate osobe, koje su pobjegle automobilom koji ih je čekao u susjednoj ulici. Očevidci tvrde da su teroristi prije izvođenja bombaškog napada zavirivali u dvoranu gdje se mladež zabavljala proslavljajući posljednji dan školskih praznika, te su morali biti svjesni svog zločinačkog čina.

Dan nakon atentata, unatoč najvećoj brizi koju su poduzeli argentinski liječnici, preminula je trogodišnja Dinka Domačinović od posljedica ranjavanja gelerom u glavu. Pored nje poginuo je Argentinac, osamdesetgodišnji David Martinez, a ranjeno je još sedamnaest mladih ljudi između devet i tridesetitri godine.

U vrijeme ovog atentata u jugoslavenskoj ambasadi u Buenos Airesu nalazio se jugoslavenski diplomat Krešo Majer, kojeg su roditelji Dinke Domačinović označili kao potencijalnog organizatora tog zločina. Otac Dinke Domačinović, Nikola, i Krešo Majer bili su školski kolege iz Zagreba.

Otmica sa smrtnim posljedicama Geze Paštija

Sredinom 1951. godine Jugoslaviju je napustio đak osječke Realne gimnazije Geza Pašti, rođen 1934. godine u Čepinu, kako bi izbjegao uhićenje zbog pisanja antijugoslavenskih parola na državnim zgradama. Nakon dolaska u Australiju, Pašti se vrlo brzo politički aktivirao u Hrvatskom oslobodilačkom pokretu (HOP). Jedno vrijeme je uređivao glasilo HOP-a, mjesečnik Spremnost, a onda je s Josipom Senićem i Jurom Marićem 1961. godine osnovao HRB. Tijekom 1962. godine. Glavni revolucionarni stan HRB-a je donio odluku da je situacija sazrela za ustrojavanje organizacije u Europi, te je odlučeno da se u Europu uputi Gezu Paštija.

Udba je od svojih suradnika, prvenstveno Miroslava Varoša, suradnika SSUP-a pod pseudonimom "Zdenko", i Luke Bilonića, suradnika republičke centrale SDS-a u Zagrebu, dobila informacije o Paštijeve zadacima i opasnosti, pa je odlučeno: "Centar Državne Bezbednosti Osijek je 15. 01. 1965. napisao plan obrade Pašti Geze i proslijedio ga RSUP-u Zagreb radi

korištenja. Planom je predviđeno učiniti slijedeće: Raditi u cilju likvidacije u inostranstvu ili hvatanju pri dolasku u zemlju: predložimo da u razradi uzme učešća i služba DSIP-a”.

Navečer, 17. srpnja 1965., oko osam sati, vlasnica kuće u Nici, u kojoj je Pašti stanovao, pozvala je Paštija na telefon. Razgovor s nepoznatom osobom, vjerojatno ženskom, trajao je veoma kratko. Nakon toga je Pašti žurno izašao, rekavši stanodavki hotela kako ide na jedan sastanak. Nakon toga ga više nitko nikad nije vidio.

Nešto manje od dvije godine nakon ovog događaja vodstvo osječke Udbe napisalo je sljedeću informaciju: “U Osijeku 11. 04. 1967. Predlog: Pašti Geza, predlog za brisanje iz obrade: Njegove veze smo našim mjerama pasivizirali tako da ne predstavljaju interes. Imajući u vidu ove momente i sugestiju druga Šimurine iz RSUP-a predlažem da brišemo iz evidencije lice pod obradom. Vođa operativne grupe Đuka Dragojlović; operativni radnik Krnić Dragan; saglasan načelnik Centra DB Zvonko Gotal”.

Prema izjavama visokih dužnosnika Udbe, Pašti je bio otet, doveden u Jugoslaviju, mučen, ispitivan i likvidiran.

Ubojstvo Marijana Šimundića

Marijan Šimundić, rodom iz Lovreća kod Imotskog, ubijen je 13. rujna 1967. kod Stuttgarta. Priprema ubojstva započela je nasrtljivim udvaranjem ljepuškaste Njemice koja se predstavljala kao Andreas Doris. Gotovo svakodnevno je navraćala u Šimundićev restoran. Šimundić koji je inače bio veoma oprezan, nije posumnjao da njome manipulira Udba preko njegovog zemljaka Jozе Cvitanovića iz Prološca Donjega kraj Imotskoga. Doris je uspjela ostvariti zadatak: namamiti Marijana Šimundića na mjesto gdje će ga Cvitanović moći nesmetano ubiti.

Uvečer 13. rujna 1967., dok su Doris i Šimundić vodili ljubav u automobilu na jednom parkiralištu pored gradića Weilimdorfa kod Stuttgarta, ubojica Jozo Cvitanović približio se automobilu i kroz otvoreni prozor ispalio šest hitaca iz revolvera kalibra 7,56 u Šimundića. Dok je Šimundić izdisao, Doris Andreas je zajedno sa Cvitanovićem istoga dana pobjegla u Jugoslaviju.

Njemačka policija je relativno brzo razjasnila cijeli slučaj. Utvrdila je da je pravo ime Doris Andreas zapravo Brunhilde Koblenz. Državni odvjetnik iz Stuttgarta Dieter Jung zatražio je 1969. godine od Jugoslavije njeno izručenje kao i izručenje Jozе Cvitanovića. Odgovor je stigao iz Beograda tek nakon godinu dana. U njemu se Cvitanovića uopće nije spominjalo, a za Koblenzovu se tvrdilo da se zahtjevu njemačkog Državnog odvjetništva ne može udovoljiti, pošto je Brunhilda Koblenz u međuvremenu postala državljanka Jugoslavije.

Jozo Cvitanović je umro u svojoj 56. godini u Splitu, a pokopan je 4. lipnja 1984. na groblju u Prološcu Donjem. Brunhilde Koblenz, osjećajući se zapostavljena i u nadi da je njezin slučaj zaboravljen, odlučila se već u srpnju 1984. vratiti u Njemačku. Iako je dobila jugoslavensku putovnicu na lažno ime, njemačka policija znala je za njezin dolazak i uhićena je već u zračnoj luci u Stuttgartu. Zemaljski sud u Stuttgartu osudio ju je na devet godina zatvora.

Prema izjavama visokih dužnosnika Udbe, ubojstvo Marijana Šimundića organizirali su inspektor splitske Udbe Vice Sopta i tadašnji šef Centra SDS Split Marko Roglić. Vice Sopta je umro, a Marko Roglić je postao poznat početkom devedesetih godina kao financijer "Slobodnog tjednika" Marinka Božića.

Ubojstvo Nedjeljka Mrkonjića

Splitska Udba zavela je 12. ožujka 1968., tzv. pojedinačnu obradu (PO) nad hrvatskim emigrantom Nedjeljkom Mrkonjićem, koji se tada nalazio u Francuskoj, a rođen je u Zmijavcima kod Imotskoga. Prije toga obrađivan je kao pripadnik grupe emigranata u Parizu, kojoj je Udba dala pseudonim "Alkari". Mrkonjić je postao Udbi posebno zanimljiv nakon nekoliko izvješća njenog suradnika "Laze", u kojima je ovaj tvrdio da se Mrkonjić učlanio u Hrvatsko revolucionarno bratstvo (HRB), i da je kao član te organizacije izveo napad na jugoslavensku ambasadu u Parizu. Iza pseudonima "Lazo" krio se Mrkonjićev susjed iz sela Slivno kod Imotskoga.

"Lazo" je bio zavrbovan nakon što nije uspio u prvom pokušaju prijeći jugoslavensku granicu i emigrirati u Italiju. Uhićen je na samoj granici i deportiran u zatvor u Makarskoj, gdje je pristao na suradnju s Udbom. Službenici Udbe dogovorili su s njim da će mu nakon izlaska iz zatvora omogućiti bijeg u inozemstvo, ali će on zauzvrat špijunirati sunarodnjake u Francuskoj i redovno ih izvještavati. Međutim, prema izjavama visokih dužnosnika Udbe, "Lazo" nije samo špijunirao svoje sunarodnjake - on ih je i ubijao.

Izmasakrirano tijelo Nedjeljka Mrkonjića pronađeno je 6. travnja 1968. na jednom smetlištu u okolici Pariza. Odbukcija na njemu utvrdila je više uboda nožem i prostrijelnih rana. Prema kasnijim istraživanjima, Mrkonjića su 03. lipnja 1968. likvidirali profesionalni ubojice Udbe, suradnici inspektora Centra SDS Split Blagoja Zelića pod pseudonimima "Lazo" i "Đorđe", inače braća. Poslije toga ubojstva, "Lazo" je dobio novi pseudonim - "Šime".

Ubojstvo Ante Znaora i Josipa Krtalića

Hrvatski emigranti, članovi Hrvatskog oslobodilačkog pokreta (HOP) u Francuskoj, Ante Znaor i Josip Krtalić potjecali su iz obitelji koje su mnogo pretrpjele pod jugokomunističkim režimom. Znaor je rođen 16. studenog 1937., kao i Nedjeljko Mrkonjić, u Zmijavcima kod Imotskoga, a Krtalić 26. rujna 1942. u Orahovici kod Konjica. Udba je znala da tu dvojicu hrvatskih emigranata nije teško nagovoriti na akciju protiv jugoslavenskih interesa. Zato se potrudila da među njih ubaci svog agenta-provokatora. Opet je to bio "Lazo", odnosno "Šime". On je, po nalogu Udbe, Znaora i Krtalića uvjerio u potrebu miniranja zgrade jugoslavenskoga konzulata u Trstu, inače poznatog kao važne baze Udbinih operacija protiv hrvatske emigracije. Njih dvojica su oduševljeno prihvatili tu zamisao. "Šime" je obećao nabaviti automobil i pakleni stroj. Znaor, Krtalić i "Šime" prešli su francusko-talijansku granicu 15. kolovoza 1968. Sljedećeg dana, 16. kolovoza, neposredno pred samu akciju, "Šime" je zatražio da se zaustave na parkiralištu, u ulici Boccaccio u Trstu, svega jedan kilometar od zgrade jugoslavenskoga konzulata na Furlanskoj cesti. Kratko nakon što se Jukić odmakao od automobila, pripremljeni pakleni stroj je eksplodirao i raznio automobil. Znaor i Krtalić su na mjestu poginuli, a "Šime" je pobjegao.

Prema kasnijim iskazima visokih dužnosnika Udbe, atentat na Znaora i Krtalića organizirao je Blagoje Zelić uz pomoć Jove Popovića, direktora Instituta za bezbednost u Beogradu, koji je pribavio pakleni stroj.

Ubojstvo Hrvoja Urse

Tijelo člana HOP-a Hrvoja Urse izvađeno je 30. rujna 1968. iz rijeke Fulde kod gradića Sandlofsa (Hessen) u SR Njemačkoj. Policijska istraga i odbukcija utvrdili su da je Ursa ubijen u noći od 26. na 27. rujna 1968. i bačen u Fuldu.

Ursa je stanovao u Frankfurtu na Maini, a u slobodno vrijeme prodavao je emigrantske novine i dijelio letke - ne samo emigrantima nego i hrvatskim gastarbeiterima. S nekima je održavao i tajne kontakte, posebice sa svojim daljnjim rođakom Milanom Vukojom. Ursa nije znao da je Vukoja još 1963. godine, kad je podnosio molbu za putovnicu, potpisao obvezu na suradnju s Udbom. Vukoja je neposredno nakon ubojstva Hrvoja Urse pobjegao u Jugoslaviju u službenom automobilu zamjenika jugoslavenskoga generalnoga konzula u Frankfurtu.

Iko Domazet, alias Nikola Kovačić, pisao je u emigranstkom časopisu Nova Hrvatska br. 21/1979.: “Nakon bijega iz Njemačke, Milan Vukoja se sklonio kod roditelja u selo Glavice, nedaleko Glamoča. Skoro svakog dana odlazio je nestrpljiv i nezadovoljan u Udbu u Livno. Na Udbi su ga smirivali i govorili mu da čekaju obavijest iz republičkog SUP-a u Sarajevu. Na kraju je došao i taj odgovor. No, Udba iz Sarajeva javila je Udbi u Livno da oni nemaju pojma ni o Milanu Vukoji ni o njegovim deviznim potraživanjima. Smjesta je otputovao u Mostar, uvjeren da se radi o zabuni. Mislio je da će sve razjasniti na mostarskom SUP-u, uz pomoć Stanislava Čolaka, Udbinog funkcionera, kojem je bio poznat čitav slučaj. Ali i tu kao da se sve urotilo protiv Vukoje. Odveli su ga ipak prijateljski u hotel Neretva na konak i obećali mu da će, kad dođu nadležni iz Sarajeva, sigurno sve biti sređeno. Sutradan, točnije 13. 1. 1969., kad je čistačica otvorila vrata hotelska sobe nije mogla vjerovati vlastitim očima. Na krevetu, pokriven do grudi, ležao je zaklan čovjek. Potraživanje Milana Vukoje bilo je tako riješeno”.

U kasnijem iskazu visoki dužnosnici Udbe su odgovornost za to dvostruko ubojstvo pripisali tadašnjem službeniku livanjske Udbe Mirku Hercegu, šefu mostarske Udbe Stipi Grizelju i inspektoru Druge uprave bosansko-hercegovačke Udbe Stanku Karadegliji.

Ubojstvo Mirka Čurića

Mirko Čurić rođen je 5. ožujka 1932. u selu Korita kod Tomislavgrada. Emigrirao je u Njemačku u travnju 1957. godine. Kao i većina novopridošlih emigranata egzistenciju je osiguravao radeći razne teške fizičke poslove. Kad je uštedio nešto novaca, zakupio je i vodio jedan restoran u Münchenu.

Čurić je po običaju dolazio u 8.00 sati u svoju gostionicu. Tako je bilo i ujutro 10. travnja 1969. Ovoga puta na ručki vrata našao je obješenu najlonsku vrećicu s nekakvim otpacima. Ne sluteći ništa sumnjivo, pokušao ju je skinuti s vratiju. No, čim ju je dotaknuo, odjeknula je snažna eksplozija, koja je Čuriću raznijela obadvije ruke i rasparala mu trbuh. Izdahnuo je istoga dana u Münchenskoj bolnici.

Čurićevo ubojstvo nije iznenadilo njemačku policiju, kojoj je otprije bilo poznato da se njegovo ime nalazi na trećem mjestu liste za likvidaciju jugoslavenskog konzula u Münchenu Save Milovanovića.

Ubojstvo Nahida Kulenovića

Nahid Kulenović rodio se 5. srpnja 1929. u Brčkom. Njegov otac Džafer-beg Kulenović prouzeo je od Mehmeda Spahe vodstvo muslimana u Kraljevini Jugoslaviji, a Ustašku zakletvu položio je još kao ministar u vladi Kraljevine Jugoslavije. Nakon propasti NDH, Nahid je zajedno s čitavom obitelji emigrirao iz Jugoslavije. Nastanio se u Münchenu i odmah politički aktivirao. Bio je tajnik Ujedinjenih Hrvata Njemačke i, kasnije, predsjednik njemačkog ogranka HOP-a. Uređivao je emigrantska glasila Hrvatska sloboda i Hrvatska straža. Njegov posljednji članak, u kojem kao da je predosjećao svoju skorbu smrt, glasio je “I krv za Hrvatsku”.

Dana 30. lipnja 1969. Nahid Kulenović je pronađen smrskane glave, mrtav, u kupaonici svog stana u Münchenu. Njegov bliski suradnik, vozač i tjelohranitelj Ivan Galić nakon toga jednostavno je nestao. Ubzo se saznalo da živi u Sarajevu. Galić, rođen 20. studenog 1930. u selu Zagorica kod Visokoga u Bosni i Hercegovini, bio je registrirani suradnik sarajevske Udbe pod pseudonimom "Kiseljak".

Ubojstvo Ive Bogdana

Ivo Bogdan, ugledni hrvatski intelektualac i emigrant u Argentini, pisac i novinar, glavni urednik časopisa na španjolskom jeziku Studia Croatica, ubijen je 18. kolovoza 1971. u Buenos Airesu. Bogdan je bio jedan od glavnih suradnika na knjizi La Tragedia de Bleiburg.

Policijska istraga je utvrdila da su ubojice, najmanje trojica, ušle u kuću u kojoj je Bogdan stanovao pomoću krivotvorenog ključa. Bogdana su napali s leđa i zavrnuili mu desnu ruku, dok se lijevom branio. Analizirajući tragove krvi na Bogdanovu podbratku, argentinska policija je zaključila da mu je vjerojatno neka ženska osoba pokušala zatvoriti usta. Iz stana nije nestala nijedna dragocjenost, nego samo određeni rukopisi-svjedočanstva o poslijeratnim zločinima jugoslavenske vojske. "Neka zakulisna viša sila", tvrdi Bogdanov prijatelj i hrvatski emigrant u Argentini Ivo Rojnica, "spriječila je ozbiljnu i detaljnu istragu oko ubojstva Ive Bogdana".

Srpsko-crnogorski književnik Miodrag Bulatović spomenuo je taj Udbin zločin u knjizi "Ljudi s četiri prsta", ustvrdivši da je ubojstvo Bogdana jedan od brojnih trofeja Udbe.

Ubojstvo Branka Jelića

Još za svijeme Kraljevine Jugoslavije, Beograd je razmišljao o ubojstvu Branka Jelića, rođenog 28. veljače 1905. u Docu Donjem u podnožju Mosora, organizatora ustaškog pokreta. Milan Stojadinović, poznati srpski političar iz toga vremena, napisao je u svojim memoarima kako je knez Pavle Karađorđević namjeravao zatražiti od Hitlerove vlade izručenje Jelića, da bi ga, prilikom transporta za Jugoslaviju, izbacili iz zrakoplova negdje nad Karavankama u Sloveniji.

Nakon Drugog svjetskog rata, 1950., Udbe je pokušala oteti, sada jednog od najvažnijih emigrantskih vođa, dr. Branka Jelića u Duesseldorfu. Otmičari, koji su oko pet sat ujutro upali u Jelićev stan u Friedrichstrasse 95, bili su kamuflirani u odore engleskih vojnika. Jelić je predmijevao da se nešto sprema protiv njega, te je dan prije pokušaja otmice napustio stan i odselio se iz Duesseldorfa u Berlin.

U ljeto 1968. godine pojavio se je u Berlinu određeni Anton Petranović sa zadatkom da utvrdi Jelićeve običaje kako bi ga se moglo oteti ili ubiti. Informacije je, prema vlastitom priznanju, dostavljao osobno šefu Udbe u Hrvatskoj Milanu Kukoču. Ali je razotkriven, uhićen i deportiran u Jugoslaviju.

Međutim, već početkom te 1968. godine u blizini Branka Jelića pojavila se još veća opasnost. Njegov tajnik Vinko Sindičić u kojeg je imao ogromno povjerenje, počeo je surađivati s jugoslavenskom Vojnom misijom u Berlinu. Zbog opasnosti dekonspiracije Vojna misija Sindičića je predala je na vezu Centru SDS Rijeka. Dana 3. travnja 1968. Sindičić je doputovao u Rijeku i započeo suradnju s operativcom riječke Udbe Jerkom Draginom, koji mu je dao pseudonim "Mišo". Već nakon nekoliko mjeseci "Mišo" je postao jedan od najplodonosnijih agenata jugoslavenske tajne službe, ali i spreman na "ofanzivne akcije".

U "Informaciji br. 88" Centra SDS Rijeka od 23. svibnja 1969. o sastanku s "Mišom" u Rijeci, na kojem su bili prisutni "načelnik I sektora Službe DS RSUP SRH drug Melkior Baranović, šef op. grupe Centra SDS Rijeka drug Gajić Dane, i operativni radnik Centra SDS Rijeka drug Dragin Jerko", među ostalim stoji: "Miši' je stavljen u zadatak da temeljito prouči sve mogućnosti jedne ofanzivne akcije prema dr. Branku Jeliću u kojoj bi on lično i jedino učestvovao, tim prije jer 'Mišo' već sada apsolutno prihvata takvo rješenje".

Nekoliko mjeseci kasnije, kako proizlazi iz "Informacije 51" Centra SDS Rijeka od 26. ožujka 1970., "Mišo" je bio spreman za akciju: "Mišo' je priložio i fotografije Jelićeve ordinacije, stana i nekih karakterističnih dijelova puta, kojim se ovaj svakodnevno kreće od stana do ordinacije".

Dr. Branko Jelić je 10. rujna 1970., kao i obično, rano ujutro napustio stan i uputio se do svoje liječničke ordinacije u Uhlandstrasse 141 u Berlinu. Kad je stupio na nogostup, eksplodirala je bomba. No, eksplodirao je samo manji dio postavljenog eksploziva pa je Jelić bio samo lakše ranjen. Policija je utvrdila da je eksploziv postavljen dva tjedna ranije. Atentatori su proveli žicu dugu više od tristo metara, preko ulice u jednu dvorišnu zgradu, odakle su promatrali Jelićev dolazak.

Udba nije odustajala. Novi pokušaj bombaškog atentata uslijedio je 5. svibnja 1971. Tog dana, ujutro kratko iza osam sati, opet je eksplodirala bomba zakopana na pločniku pred ulazom u Jelićevu liječničku ordinaciju. Istraga je pokazala da je bila aktivirana automatskim paljenjem iz udaljenosti od oko dvjesto metara. Jelić je zadobio teže ozljede na nogama i desnom ramenu, te je prevezen u berlinsku bolnicu. Njegova tajnica Waltraud Gorski zadobila je lakše povrede.

Dva dana kasnije, 7. svibnja, dok je ležao u bolesničkom krevetu, na Jelića je pokušao novi atentat. U bolničku sobu, koja je bila danonoćno čuvana, pokušala je ući devetnaestogodišnja Dragica Jeremić, udata Friedrich, iz Zrenjanina, već policijski registrirana kao prostitutka u Berlinu. Policija je kod nje pronašla pištolj s prigušivačem, nekoliko ručnih bombi i putovnicu na lažno ime koju joj je izdala jugoslavenska Vojna misija u Berlinu. Osuđena je na dvije godine zatvora.

Branko Jelić se ponovno odselio na sigurnije područje, u glavni grad Bavarske - München. Međutim, Udba je i tamo uskoro uspjela infiltrirati svoga suradnika u njegovu blizinu. To je bio agent Centra SDS Osijek pod pseudonimom "Boem", kojeg je na vezi držao tadašnji inspektor osječke Udbe Josip Perković. Branko Jelić je preminuo 31. svibnja 1972. od posljedica trovanja, neposredno pred početak Bugojanske akcije, koju je financijski i organizacijski pomagao.

Likvidacija Josipa Senića

Josip Senić, rođen 18. ožujka 1936. u Novoj Gradiški, još kao maloljetnik postao je član organizacije Hrvatski nacionalni pokret i tako došao u sukob s jugokomunističkom vlašću. Godine 1956. godine bio je osuđen na dvije godine uvjetne kazne zbog neprijateljske djelatnosti. Senić je 1957. godine pobjegao u Italiju, a odatle je odselio u Australiju, gdje je pristupio skupini mladih hrvatskih emigranata koja je osnovala HRB, u kojemu je zauzeo jednu od vodećih dužnosti. Nakon nestanka Geze Paštija, Senić je 1965. godine došao u Europu da nastavi tamo gdje je Pašti stao.

U Senićevom dosjeu stoji: "29. 5. 1969.: Konzultacija u Osijeku po pitanju operativno-tehničkih mjera prema Seniću. Prisutan Srećko Šimurina. Osnovni zadatak: likvidacija kao jedina ispravna mjera. U tu svrhu radi se na pronalaženju pogodne osobe. Ima se u vidu mogućnost veze 'Prijetelj' iz Australije. Spremni smo ga najljepše primiti i osigurati ugodan boravak...". Zatim:

"Osijek, 2. 3. 1971. Neposredno u vezi s ciljem obrade - izvršenje specijalnog zadatka - angažiramo se na pronalaženju podesne osobe za izvršenje ovoga zadatka. Prethodna kombinacija s vezom 'Prijatelj' je u toku. 'Prijatelj' se sada nalazi u SR Njemačkoj. Operativni radnik Došlić Ivan“.

U Senićevoj blizini nalazio se još jedan opasan suradnik Udbe - Vinko Sindičić. Prema "Informaciji br. 48" Centra SDS Rijeka, koju je potpisao Jerko Dragin, Sindičić je, pod pseudonimom "Mišo", redavno dostavljao informacije o Senićevom kretanju i namjerama. U spomenutoj "Informaciji" stoji: "Na sastanku u Zagrebu dana 3. III 1972. g. suradnik 'Mišo' dao nam je detaljan plan gostionice HRB-a u Wislochu".

Kad je 10. ožujka 1972. upravitelj dotične gostionice u Wieslochu kod Heidelberga ušao u sobu u kojoj je Senić spavao, zatekao je Senića mrtvog: s prerezanim grkljanom i dva naboja iz pištolja u glavi. Nakon što je ubio Senića, ubojica je pretresao njegove stvari i dostavio ih centrali hrvatske Udbe u Zagrebu. Udbi je, kako se vidi iz "Depeše br. 291/61" tadašnjeg šefa Udbe u Zagrebu Melkiora Baranovića, posebno zanimljiv bio Senićev adresar.

Ubojstvo obitelji Stjepana Ševe

Među opasnije vođe HRB-a u Europi Udbe je ubrojila i Stjepana Ševu, rođenog 1937. godine u Hamzićima kod Širokog Brijega. Ševo je emigrirao 1966. godine. Vrlo brzo je postao politički aktivan i povjerljiva osoba u hrvatskim emigrantskim krugovima. Iz izvješća suradnika riječke Udbe Vinka Sindičića i suradnika splitske Udbe pod pseudonimom "Mosor", bilo je poznato da je Ševo, bio jedan od glavnijih logističara HRB-a u Europi.

Ševo je - sa ženom Tatjanom, rođenom 1946. godine u Varaždinu, i pokćerkom Rosemarijom, rođenom 1963. godine u Stuttgartu - živio u Stuttgartu. Te 1972. godine obitelj je planirala godišnji odmor u Italiji. Vinko Sindičić je znao za njihove planove i priključio im se. Prema izjavama svjedoka, s njima je 18. kolovoza 1972. doputovao u gradić San Dona di Piave kod Venecije, gdje su odsjeli u pansionu Bar Ristorante Centrale. Sindičić je u pansionu prespavao samo jednu noć, a sljedećeg dana je vlakom otputovao u Trst - navodno na sastanak s roditeljima.

Tjedan dana kasnije, 24. kolovoza 1972., Ševini su otišli na željezničku stanicu u San Dona di Piave, gdje su dočekali budućeg ubojicu koji je doputovao s vlakom Simplon Express. Na povratku s kolodvora, oko 21.30 sati, Ševo se zaustavio blizu tržnice. Piljarica Antonia Mazaletto kasnije je izjavila policiji kako se u automobilu nalazio jedan muškarac sa crnim naočalima. Obitelj Ševo i ubojica odatle su, sporednom cestom, krenuli u pravcu Venecije. Ševo je vozio; do njega je sjedila Tatjana; a otraga ubojica i mala Rozemarija. U jednom zavoju, kad je Ševo usporio, ubojica mu je ispalio tri hica u zatiljak. Ševo je na mjestu bio mrtav. Automobil se zanio i sletio u jarak. Tatjana, premda vezana pojasom za sigurnost, zgrabila je ubojičin revolver i otrgla prigušivač zvuka. Ubojica je ispalio više hitace prema njoj i smrtno je ranio. Nakon toga je ispalio dva hica u glavu devetogodišnjoj Rozemariji i trenutačno je usmrtio. Prilikom napuštanja automobila ubojica je vidio da je Tatjana još živa, pa je stavio novi šaržer u revolver i čitavog ga ispucao u već polumrtno Tatjanino tijelo. Nakon toga je, pod zaštitom gustog mraka, pretrčao vinogard i sjeo u automobil koji ga je tu čekao te nestao u pravcu Trsta.

U blizini zločina nalazila se talijanska vojarna. Dočasnik Francesco Lombardi i vojnik Salvatore di Garbo, koji su čuli pucnjavu i potrčali prema mjesto odakle se čula, kasnije su izjavili: "Iako smo vojnici, kad smo došli na mjesto zločina, bili smo potreseni i ostali smo bez riječi. Prizor je bio jeziv".

Nakon ubojstva obitelji Ševo, Sindičić je pobjegao u Jugoslaviju. Nastavio je raditi za Udbu - pod novim pseudonimom "Pitagora".

Ubojstvo Mate Jozaka

Na stranicama 40/41 knjige njemačkog novinara Hans Peter Rullmanna "Ubojstva naređena iz Beograda" opisano je ubojstvo hrvatskog emigranta Mate Jozaka, rodom od Travnika: "U Rajni je otkrivena lješina stara oko šest mjeseci. Noge su joj bile zavezane žicom, kao i ruke. Istraga je utvrdila da se radi o australskom državljaninu Mati Jozaku koji je ubijen hicima kal. 7,65 mm u potiljak i bačen u Rajnu".

Prema izjavama svjedoka, Jozak je zadnji put viđen 26. ožujka 1974., kada je posjetio gostionicu Industrieschraenke u gradiću Neussu na rijeci Rajni. Gostionica se nalazila u blizini tvornice u kojoj je Jozak radio. Vlasnik gostionice bio je Ejub Dizdarević.

Njemačka policija je odmah nakon pronalaženja leša posumnjala u Dizdarevića. Njihova tajna služba imala je podatke kako Dizdarević potajno surađuje s Udbom i putuje u Jugoslaviju. Dizdarević je u to vrijeme iznenada nestao iz Njemačke i nastanio se u Bihaću gdje je postao vlasnikom hotela Bihać. Dizdarević je bio evidentiran u Centru SDB Bihać kao suradnik pod pseudonimom "Luna".

Ubojstvo Nikice Martinovića

Čovjek koji se neumorno brinuo o grobovima hrvatskih vojnika i civila ubijenih nakon predaje u svibnju 1945. na Bleiburškom polju, zvao se Nikica Martinović, vlasnik male trgovine u Klagenfurtu. On je svake nedjelje obilazio hrvatske grobove i brinuo da se na njima nađe buket svježeg cvijeća i upaljena svijeća. Beograd nije mogao otpjeti da obični trgovac iz Klagenfurta neprestano podsjeća na kakvom zločinu je sazdana komunistička Jugoslavija da tu državu, počevši od Tita, raznih ministara i vojnog vrha do funkcionera na nižim funkcijama, vode ratni zločinci.

Nikica Martinović se, po običaju, 17. veljače 1975. dovezao automobilom na posao i parkirao ispred trgovine. Dok je izlazio iz automobila, odjeknuli su hici. Sve se odigralo munjevito, bez svjedoka. Atentatori su neopaženo pobjegli. Martinović je na mjestu izdahnuo, a iza njega je ostalo četvero djece.

Ubojstvo Ilije Vučića

Na povjerenika Hrvatskog narodnog otpora (HNO) za Njemačku Iliju Vučića, rodom iz sela Blatnice kod Čitluka u Hercegovini, s leđa je izvršen atentat 6. lipnja 1975. u ulici Hausteigstrasse u Stuttgartu. Atentator je ispalio pet hitaca, od kojih su tri bili smrtonosna. Naime, pet dana kasnije, 11. lipnja, Vučić je od teških rana preminuo u stuttgartske bolnici Katharinen Krankenhaus.

Priprema atentata na Vučića započela je nekoliko mjeseci ranije glasinom da je Vučić pronevjerio novac organizacije - preko 300.000 DEM. Te glasine je najupornije širio navodni emigrant Vinko Jurkić iz Vareša. Međutim, neposredno nakon ubojstva Vučića njemačka policija je posumnjala u Jurkića koji je u međuvremenu nestao iz Njemačke. Nekoliko godina kasnije pojavio se u Zagrebu, gdje je dobio stan u zgradi u vlasništvu RSUP-a SRH u ulici Prilaz JNA, danas Prilaz Đure Deželića, i dozvolu da radi kao taxist.

Jurkić je radio za sarajevsku Udpu pod pseudonimom "Novinar". Na vezi ga je držao njegov zemljak iz Vareša, inspektor Centra SDB Sarajevo Tomislav Kokor, koji je za vrijeme rata s muslimanima bio šef SIS-a HVO-a u Sarajevu, a potom je radio u kabinetu predsjednika Federacije BiH Krešimira Zubaka. Danas je zaposlen u KUD "Napredak" iz Sarajeva.

Ubojstvo Stipe Mikulića

Stipe Mikulić je rođen 23. rujna 1941. u Širokom Brijegu. Iz Jugoslavije je pobjegao kao mladić i pridružio se svojim rođacima u Švedskoj. Nastanio se u gradiću Falkenbergu kod Göteborga. Otpočetak se politički aktivirao i postao jedan od glavnih vođa hrvatskih emigranata u Švedskoj.

Nakon likvidacije Vladimira Rolovića, jugoslavenskog ambasadora u Stockholmu, pri crnogorskoj Udbi osnovana je skupina za tzv. specijalne zadatke, koju je predvodio inspektor Ratko Mićunović. Vanjski suradnici te skupine odreda su bili crnogorski kriminalci koje je Udpa regrutirala među bezobzirnim tipovima u zatvorima. Dogovor između njih i Udbe najčešće bi glasilo: prijevremeno puštanje na slobodu, odustajanje od kriminalne djelatnosti na području Jugoslavije, odlazak u inozemstvo - a protuusluga se sastojala od sitnih provala za potrebe Udbe do likvidacija političkih emigranata.

Mikulić je znao kako Udpa traga za njim. Naučio je osnovna pravila konspirativnosti. Veoma mali broj njegovih suradnika znao je za njegovu kućnu adresu. Mićunoviću je u pomoć priskočio savezni koordinator svih ubojstava političkih protivnika Stanko Čolak, koji je pozvao inspektora bosansko-hercegovačke Udbe Miju-Bracu Ivaniševića na razgovor. Prema izjavi jednog visokog dužnosnika SSUP-a, Čolak je znao da se brat Mije Ivaniševića, Mladen Ivanišević, nalazi kao novinar u Švedskoj i zatražio je da on preko svojih novinarskih veza sazna Mikulićevu adresu. Ovaj je to ubrzo i uspio doznati. Čolak je tada aktivirao svog drugog agenta u Švedskoj, Irfana Kuburaša, da svakodnevno opservira Mikulićevu kuću i utvrdi njegove navike. Kuburaš je vođen kao suradnik Centra SDB-a Banja Luka pod pseudonimom "Sana".

U pet sati ujutro 15. prosinca 1975. godine, kada je Stipe Mikulić po običaju ulazio u auto i kretao na posao, iz zasjede su odjeknuli hici. Prvi metak ga je pogodio u ruku i odbio mu dva prsta. Iskočio je iz auta i potrčao na drugu stranu, prema kući, u namjeri da uzme oružje i da se suprotstavi atentatorima. No, tamo ga je čekao drugi ubojica koji je prema njemu ispalio više hitaca. Jedan od njih, koji ga je pogodio u zatiljak, bio je smrtonosan. Nitko nije ništa primijetio, jer su ubojice u tim ranim jutarnjim satima pucali iz revolvera s prigušivačem i to im je omogućilo nesmetan bijeg.

Švedska policija je organizirala veliku potjeru. Dvadeset i osam najboljih švedskih policijskih inspektora organiziralo je granične kontrole, saslušanja i premetačine. Uhićena je nekolicina osumnjičenih - među njima i Irfan Kuburaš. Početak istrage je obećavao potpuno rasvjetljavanje tog zločina. Svjedoci su izjavili da su kod Kuburaša nekoliko dana prije Mikulićeva ubojstva vidjeli isto oružje kojim je Mikulić ubijen. Štoviše, policija je u Kuburašovu stanu pronašla 40.000 švedskih kruna, koje je dobio neposredno nakon ubojstva Mikulića. Pritisnut dokazima da je sudjelovao u pripremama atentata, Kuburaš je bio spreman surađivati sa švedskom policijom. priznao je kako mu je za sudjelovanje u ubojstvu Udpa obećala nagradu od 20.000 \$ i četvorosobni stan u Jugoslaviji. Međutim, tada su došli pritisci i ucjene iz Beograda. Kuburaš je iznenada 6. ožujka 1976. otpušten iz istražnog zatvora i protjeran u Jugoslaviju. Državni odvjetnik Brynolf Wendt javno je rekao: "Prisiljeni smo pustiti Kuburaša, iako smo sigurni da je sudjelovao u ubojstvu... I policija i ja smo sigurni u to...". Bilo je jasno da su se švedske vlasti

odlučile na taj korak ucijenjene od Beograda otkazivanjem planiranog posjeta jugoslavenskog diktatora Tita Švedskoj.

Ubojstvo Ivana Tuksora

Francuske novine su objavile vijest da je 28. kolovoza 1976. u Nici ubijen hrvatski emigrant, glavni tajnik Ujedinjenih Hrvata Francuske - Ivan Tuksor, rođen 4. prosinca 1933. u selu Struga kod Ludbrega. Tog dana je Tuksor sa ženom krenuo u grad. Kad je stigao na križanje Avenue Thiers i Bulevara Gambett, ispod njegova automobila eksplodirala je bomba. Tuksorov automobil se odmah zapalio. Prolaznici su priskočili u pomoć i spasili Tuksorovu ženu Anđelku.

Vlasnik obližnje mesnice Jean Meratti pokušao je spasiti i Tuksora: "Bacio sam se prema njemu i pokušao sam ga iščupati iz mase pocrnjelog lima koji ga je pritjesnio. Netko me je polivao vodom dok sam ja svim raspoloživim snagama vukao tijelo. Ruke su mi mjestimice prigrorjele. No, njegova mi je koža sklizala ispod ruku poput sapuna. Konačno sam ga iščupao iz auta, ali je bilo prekasno. Bio je pri svijesti do zadnjeg trenutka". Od užarenih komada automobila koje je eksplozija raznijela na sve strane, ranjeno je osam prolaznika, od kojih jedna osoba teško.

Prema tvđenju Tuksorove udovice, njihov kućni prijatelj bio je suradnik splitske Udbe "Đorđe". On je večer prije atentata bio u njihovom stanu i upadljivo se zanimao za Tuksorov dnevni plan sljedećeg dana. Visoki dužnosnici Udbe potvrđuju da je "Đorđe", kojeg je na vezi držao splitski udbaša Blagoje Zelić, sudjelovao u podmetanju bombe pod Tuksorov automobil. Prema njihovom svjedočenju, bomba je, kao i u prethodnim slučajevima, pripremljena u beogradskom Institutu za bezbednost generala Jove Popovića, a između Zelića i Popovića posredovao je Stanko Čolak.

Ubojstvo Josipa Oreča

Jedan od najtraženijih emigranata polovicom sedamdesetih godina, čija je glava bila ucijenjena na visoku svotu, bio je Josip Oreč, rođen 12. ožujka 1937. u Donjem Višnjiku kod Dervente, dužnosnik HRB-a. Oreč je, nakon izdržane zatvorske kazne, koncem 1961. pobjegao iz Jugoslavije u Italiju. Već sljedeće godine dospio je u Australiju. U drugoj polovici šezdesetih godina, kad je HRB aktivnost iz Australije prebacivalo u Europu, Oreč se preselio u Njemačku, a potom u Južnoafričku Republiku.

Za nadzor male hrvatske zajednice u Južnoafrička Republika (JAR), Udba je zadužila svog agenta Vladu Pavlića. Oreč se s Pavličem upoznao još u Australiji i kad su se ponovno susreli u Johannesburgu, poznanstvo je bilo obnovljeno. Pavlić se ubrzo preselio u istu zgradu gdje je Oreč stanovao. Prema zaključcima južnoafričke policije, Oreč očigledno nije ni slutio da mu Pavlić sprema ubojstvo i da je već pronašao pomagača u Branku Čučkoviću iz Rijeke. Kako je južnoafrička policija utvrdila, ubojstvo je pomno planirano: pred Božić 1978. Pavlić i Čučković poslali su svoje obitelji u Jugoslaviju, a zatim su kupili karte i za sebe. Dana 18. prosinca pozvali su Oreča na noćni ribolov. Oreč je upao u zamku i s ribolova se nikad nije vratio.

Južnoafrička policija tvrdi da je ubojstvo Oreča najokrutnije koje se ikad dogodilo na području JAR. Ubojice su živoga Oreča palili po tijelu, a na kraju mu sjekirom raskolili glavu. Tijelo Oreča, svezano konopcem i umotano u deku i plastičnu vreću, izbacili su četrdesetak kilometara izvan Johannesburga. Nekoliko sati nakon zločina ubojice su napustili JAR avionom preko Frankfurta za Jugoslaviju.

Ubojstvo Brune Bušića

O planu Udbe da ubije Brunu Bušića prvi je konkretno progovorio bivši agent Službe za istraživanje dokumentacije (SID) Josip Majerski nakon bijega iz Jugoslavije u Njemačku. On je službenicima bavarske Zemaljske policije u Wuerzburgu 19. srpnja 1983. izjavio: “Prilikom posljednjeg kontakta s Kopsom koncem kolovoza 1978. rekao mi je da se jednog dana u 10 sati trebam javiti u konzulat u Nürnbergu. Smatrao sam da će se raditi o normalnom susretu i nisam ništa pitao. Tog dana su u konzulat došli Kopsa, Jelić i još jedan Jugosloven. Kopsa ga je predstavio kao jednog od šefova tajne službe u Beogradu. Sjećam se da su ga Kopsa i Jelić oslovljavali sa Ivo. Taj Ivo mi je rekao da za mene napokon ima veliku zadaću. Rekao mi je da trebam ići u Francusku i pitao me poznajem li Brunu Bušića. Odgovorio sam da ga poznajem, ali da nemam bližih kontakata s njim. Ivo je rekao da trebam ići u Pariz i tamo naći zaposlenje. Na moje pitanje, odgovorio mi je jasno da Bruno Bušić treba biti ubijen. Ja sam mu rekao da ne želim biti umiješan u ubojstvo. Ivo mi je rekao da će moj posao biti da Bušića namamim na određeno mjesto. Dodao je da o svemu mogu razmisliti i sutra dati odgovor Kopsi. Odmah sam rekao Ivi da ne želim imati nikakve veze s ubojstvom. To je Ivu vrlo razljutilo. Sutradan sam dao Kopsi isti odgovor, nakon čega mi je on rekao da se što prije javim konzulu u Frankfurt. Trećeg dana sam otišao u Frankfurt, gdje mi je tamošnji konzul zapovjedio da se pripremim za povratak u Jugoslaviju.”

Bruno Bušić je ubijen 16. listopada 1978., između 23 i 23,15 sati, u dvorištu zgrade koja se nalazi na adresi 57. rue de Belleville, Paris 19eme. Na tijelu su utvrđene dvije ulazne rane: na desnoj strani glave iznad sljepoočice i na prsima, u blizini lijeve bradavice. Rana u lubanji imala je silaznu putanju; zrno se zaustavilo u desnoj strani glave. Drugi metak prošao je kroz srce, aortu, trbuh i pankreas te se zaustavio u kralježnici između trećeg i četvrtog pršljena; izazvao je interni izljev krvi. Radi se o dva identična metka, kalibra 7,65, bijelog metala, proizvoda firme Hirtenberger (Austrija). Svjedoci su izjavili da je jedna osoba dotrčala za žrtvom, pucala u nju i pobjegla. Na ulici se čula škripa automobilskih guma. Šturi opis te osobe: mlad čovjek, europski tip, niski rast oko 1,70 cm, srednja razvijenost, kestenjasta kratka kosa, odjeven u jaknu.

Francuska policija je identificira samo jednog službenika SSUP-a kao mogućeg sudionika organizacije Bušićeva ubojstva: “Kroz prva dva tjedna mjeseca listopada, jedan Jugosloven je privukao pažnju policije, posebice švedske policije. Radi se o određenom Petričević Josipu (identificiran kao Petričević Josip, rođen 16. 4. 1931. u Bregi, Jugoslavija, policijski inspektor, nastanjen u Beogradu). Došao je iz Beograda na Paris-Orly 4. listopada, potom je viđen 6. listopada u Göteborgu (Švedska), te 8. listopada u Oslu. Dolazi 12. listopada u Helsinki u pratnji jugoslavenskog premijera koji je bio u službenom posjetu Finskoj. Iz Finske 13. listopada putuje u Pariz (let Air France 791) s jednom neidentificiranom osobom koja mu je izgledala hijerarhijski nadređena. Dana 14. listopada oputovao je s Paris-Orliya za Beograd.”

Ovdje ćemo citirati dio izjave Ivana Lasića, bivšeg načelnika Druge uprave u SSUP-u Beogradu, koju je dao djelatnicima Vijeća i kasnije je ponovio pred istražnim sucem Županijskog suda u Zagrebu: “Kad sam jednom navratio u Zagreb, Perković mi je rekao: ‘Onaj ‘Pitagora’ mi stalno pravi probleme. Napije se i izaziva javne skandale. A ako milicija intervenira, on traži zaštitu službe. Ivane, on je izvrsno izvršio akciju u Parizu, u Veneciji i druge akcije, da ti ne nabrajam, ali mi se je popeo na glavu. Ima više zasluga nego nas deset, ali što mi vrijedi kad ga moram trpjeti’. Kad sam se vratio u Beograd, to sam pričao Stanku Čolaku, a on mi je rekao: ‘Bolan, Sindičić ti je takav. On ti je Pariz, Venecija i Zürich. Međutim, Josip će dok je živ imati s njim takve probleme. Sindičić se nikada neće promijeniti’. Ja sam shvatio da Čolak pod ‘Pariz, Venecija i Zuerich’ podrazumijeva ubojstva Brune Bušića, obitelji Stjepana Ševe i Stanka Nižića”.

Do sada su identificirani sljedeći službenici SDS-a koji su imali značajniju ulogu u obavještajnoj obradi i pripremi ubojstva Brune Bušića: Stanko Čolak, Jovo Miloš, Mićo Marčeta i Jozo Petričević iz SSUP-a; Srećko Šimurina, Đuto Lukić, Max Manfreda i Mate Kuvačić iz SDS-a RSUP-a SRH; Jerko Dragin iz Centra SDS Rijeka; Blagoje Zelić, Jozo Duplančić i Čedo Matutinović iz Centra SDS Split; i Josip Perković iz Centra SDS Osijek.

Prema rekonstruiranom postupku traženja i dobivanja suglasnosti te izdavanja naređenja za ubojstvo Brune Bušića, do sada su identificirani sljedeći državni i partijski dužnosnici koji su u tome morali imati značajniju ulogu u tome: Josip Broz Tito, predsjednik Predsjedništva SFRJ; Stane Dolanc, generalni sekretar CK SKJ; Vladimir Bakarić, predsjednik Saveznog saveta za zaštitu ustavnog poretka; Franjo Herljević, savezni sekretar za unutrašnje poslove; Jakov Blažević, predsjednik Predsjedništva SRH; Milka Planinc, predsjednica CK SKH; Marko Bezer, izvršni sekretar CK SKH; Zlatko Uzelać, republički sekretar unutrašnjih poslova SRH; Vinko Bilić, rukovoditelj SDS RSUP-a SRH; i Zvonimir Jurišić, predsjednik Savjeta za zaštitu ustavnog poretka Predsjedništva SRH.

Upravo se očekuje početak glavne rasprave pred Županijskim sudom u Zagrebu protiv Vinka Sindičića, osumnjičenog za ubojstvo Brune Bušića. Vjerojatno će se tijekom suđenja saznati još brojne nove pojedinosti o tom slučaju, ali i o drugim akcijama SDS-a. Zaslugom Vijeća i Komisije koja je podnijela krivičnu prijavu protiv počinitelja ubojstva Brune Bušića i Državnom odvjetništvu RH dostavila dokumentaciju i saznanja o mogućim izvršiteljima, koju je prikupila uglavnom u suradnji sa Službom za zaštitu ustavnog poretka (SZUP) MUP-a RH, pokrenuta je istraga koja je dovela do izručenja Vinka Sindičića iz Škotske i podizanja optužnice. Vijeće Komisije je pripremlilo cjelovit elaborat o saznanjima vezanim uz ubojstvo Brune Bušića i osumnjičenog počinitelja Vinka Sindičića za nadležna redarstvena i pravosudna tijela te ih redovito izvještava o novim saznanjima.

Ubojstvo Nikole Miličevića

U jutarnjim satima 13. siječnja 1980., na parkiralištu ispred svog stana u Frankfurtu, ubijen je hrvatski emigrant Nikola Miličević-Beban, bliski suradnik Brune Bušića i jedan od osnivatelja Ujedinjenih Hrvata Njemačke. Iza sebe je ostavio udovicu i petero djece između 4 i 12 godina starosti. Ime Nikole Miličevića nalazilo se na popisu šestorice Hrvata čije je izručenje Beograd 1978. godine tražio u zamjenu za četvero njemačkih terorista uhićenih u Zagrebu. Kad ta trgovina nije uspjela, Beograd se odlučio na likvidaciju. Njemačka policija je utvrdila da oružje iz kojeg je Miličević ubijen potječe iz iste radionice u Mađarskoj, u kojoj je bilo pripravljeno oružje i za raniji pokušaj ubojstva Stipe Bilandžića.

Glavni razlog za ubojstvo Miličevića vjerojatno je bio onemogućavanje otkrivanja stvarne pozadine ubojstva jugoslavenskog konzula u Frankfurtu Edvina Zdovca. Prema nekim pokazateljima, Miličević je naišao na trag da je suradnik hrvatske Udbe pod pseudonimom "Oskar", kojeg su na vezi držali inspektori Drugog odjela SDS-a RSUP-a SRH Đuro Lukić i Josip Perković, organizirao ubojstvo Zdovca po nalogu Udbe, odnosno tadašnjeg Titovog zamjenika Stane Dolanca, s kojim je Zdovac bio u osobnom sukobu. Osim toga, kako je svojedobno pisala Nova Hrvatska, Udbe je preko svojih suradnika saznala da Zdovac ima bliske kontakte s njemačkim vlastima.

Ubojstvo Antuna Kostića

Ujutro, oko sedam sati, 9. listopada 1981., član HRB-a Antun Kostić, rođen 26. rujna 1943. u Brodskom Varošu, po običaju je došao na parkiralište ispred zgrade u kojoj je stanovao, da bi se automobilom odveo na posao. Upravo kad je prilazio automobilu, pritrčao mu je nepoznati čovjek i u njega ispalio tri hica iz revolvera cal. 7,65 s prigušivačem, od čega su dva bila smrtonosna: jedan u glavu i drugi u prsni koš. Kostić je izdahnuo na putu za bolnicu. Prema izjavama svjedoka, ubojica je bio nizak čovjek s crnim brčićima, s kariranom kapom na glavi i crnim pulloverom. Antun Kostić je iza sebe je ostavio ženu i dvije maloljetne djevojčice.

Prema izjavi višestrukog agenta Josipa Majerskog, koju je dao njemačkoj policiji nakon svog povratka u Jugoslaviju Udbe se posebice zanimala za Stanka Nižića i Antuna Kostića. O njima su ga više puta ispitivali inspektori Udbe Kazimir Rajković, Mate Prka i Max Manfreda. Majerski tvrdi da mu je na osnovi tih razgovora bilo jasno kako Udbe planira Kostićevu likvidaciju.

U blizini Antuna Kostića Udbe je imala nekoliko agenata: suradnika Centra SDB-a Tuzla pod pseudonimom "Kozara", kojeg je na vezi držao Mehmed Bajrić; te suradnike udbine centrale u Zagrebu pod pseudonima "Oskar" i "Boem", koje su na vezi držali Đuro Lukić i Josip Perković.

Ubojstvo Stanka Nižića

U noći, 24. kolovoza 1981., ubijen je revolverskim hicima iz najneposrednije blizine, na svom radnom mjestu u züriškom hotelu Kindli, tridesetogodišni hrvatski emigrant Stanko Nižić, član HRB-a.

Kao i u mnogim drugim slučajevima, glavni doušnik u blizini Stanka Nižića bio je agent splitske Udbe "Šimun". On je, preko Blagoja Zelića, Udbi dojavljivao stvarne i izmišljene namjere Stanka Nižića, među ostalim da planira ubojstvo Josipa Broza Tita i da nabavlja diverzantski materijal za izvođenje diverzantsko-terorističkih akcija u Jugoslaviji. Te prijave su Nižića dovele na vrh udbine liste za odstrjel i na kraju ga stajale života.

Prema izjavama visokih dužnosnika SDS-a, koje se upravo provjeravaju, u likvidaciji Stanka Nižića sudjelovali su Vinko Sindičić i suradnik bosanske centrale SDB-a pod pseudonimom "Cico 2".

Ubojstvo Mate Kolića

Jedan od šefova protuemigrantskog odjela republičke Udbe u Zagrebu, Josip Perković, poslao je 23. studenog 1979. šifriranu "Depešu br. 25" sljedećeg sadržaja u Beograd: "Saradnik 'Šime' nas je obavijestio 22. 11. da ekstremni emigranti Kolić Mate, Kovačević Mirko, Dizdra Paško, Buljat Slavko i Špika Marinko organiziraju diverzantsku akciju u prostorije novog jugoslavenskog kluba za Dan Republike u Parizu u blizini centra Pompidu. Diverzantsku napravu s kojom bi se izazvao požar izradili su Mate Kolić, Paško Dizdar i Špika Marinko, i naprava se trenutno nalazi u krojačkoj radionici kod Buljat Slavka. Saradnik je vidio ovu napravu, koja je istovjetna sa napravom koju je ova grupa pripremila i prošle godine za izvođenje diverzantske akcije, također povodom Dana Republike kada smo ovu akciju spriječili preko saradnika 'Šime' anonimnom dojavom francuskoj policiji... Saradnik predlaže da bi i ovog puta mogli intervenirati na sličan način kao i 1978. ili pak da se preko naše Ambasade na određeni način daju neki podaci francuskoj policiji kako bi se ova akcija spriječila. Saradnik je u mogućnosti da nam osigura jednu ovakvu napravu jer ih je izrađeno više komada radi uvida i lakšeg suprostavljanja ovoj vrsti diverzija. U toku dana saradnik će kontaktirati Kolić Matu kada će vjerojatno raspolagati sa

više detalja oko priprema za ovu diverzantsku akciju o čemu ćemo vas odmah obavijestiti. Josip Perković”.

Na osnovi te i sličnih depeša, u Beogradu je donesena odluka o likvidaciji Mate Kolića. U ponedjeljak 19. listopada 1981., u sedam sati i 25 minuta, Mate Kolić je sa svojom suprugom Brankom izašao iz stana u ulici Guichard Ucahan u Parizu. Nekoliko sekundi nakon što su ušli u automobil, odjeknula je snažna eksplozija. Branka Kolić je od pritiska eksplozije izbačena iz automobila i lakše ranjena. Mate Kolić je teže ranjen i nije uspio napustiti automobil. Izdahnuo je od rana i požara koji je zahvatio automobil. Policijska istraga je utvrdila da je bomba bila postavljena ispod lijeve, vozačeve strane automobila. Mate Kolić je iza sebe ostavio dvoje maloljetne djece.

Ubojstvo Đure Zagajskog

U noći od subote na nedjelju, 26. na 27. ožujka 1983., ubijen je emigrant Đuro Zagajski, rodom iz Zagreba. Njegovo mrtvo tijelo, razmrskane lubanje, pronađeno je na otvorenom polju u Münchenskom parku Vrt fazana. Zagajski je bio prijatelj i suradnik prethodno ubijenih Stanka Nižića i Antuna Kostića.

Mjesecima prije ubojstva Zagajskog, suradnik zagrebačke Udbe pod pseudonimom "Karlo", dostavljao je izvješća o aktivnostima hrvatskih emigranata u Njemačkoj i Švicarskoj. Glavna osoba u tim izvješćima bio je Đuro Zagajski. U izvješću od 29. srpnja 1982., "Karlo" je optužio Zagajskog da priprema diverzantske akcije protiv Jugoslavije. Iza pseudonima "Karlo" krio se čovjek kojeg je Zagajski poznao iz Zagreba i kojem je vjerovao, jer nije znao da je Udbe "Karlom" oprostila jedno ubojstvo i poslala ga u inozemstvo na "specijalne zadatke". "Karla" su na vezi držali službenici Centra SDS Zagreb Milan Munjas i Mišo Deverić, a izvješća o suradnji s "Karlom" dostavljali su tadašnjem šefu Franji Vugrincu.

Ubojstvo Stjepana Đurekovića

Stjepan Đureković je rođen 8. kolovoza 1926. u Bukovcu kod Petrovaradina. Zahvaljujući radu u INA-i i druženju s poznatim partijskim funkcionarima, npr. Petrom Flekovićem, i njihovim sinovima, primjerice Mišom Brozom i Vanjom Špiljkom, Đureković je saznao mnoge pojedinosti o skrivenoj strani života jugokomunističke nomenklature. Zato je njegov odlazak u emigraciju 24. travnja 1982. uznemirio jugoslavenske političke i obavještajne krugove. Udbi je trebalo nekoliko mjeseci da prikupi osnovne informacije o pozadini Đurekovićeve bijega i težini posljedica tog čina za jugoslavensku državu. Pala je odluka da se problemi nastali oko Đurekovićeve bijega riješe njegovom likvidacijom. Đureković su u petak, 28. srpnja 1983., oko 17 sati, kad je navratio u tiskaru u Wohlfahrtshausenu kod Münchena, dočekala dvojica ubojica i ustrijelili s više hitaca u glavu i tijelo. Nakon toga su mu sjekirama raskolili glavu.

Ivan Lasić, tadašnji načelnik Druge uprave SSUP-a, u izjavi Vijeću tvrdi da su ubojstvo Stjepana Đurekovića organizirali djelatnici Druge uprave SSUP-a Stanko Čolak, Božo Spasić i Predrag Đorđević, a izveli ga je grupa Željka Ražnjatovića-Arkana. Ubojicama je, tvrdi Lasić, ulazak u tiskaru omogućio Josip Perković preko svog agenta "Boema", urednika emigrantskog glasila "Hrvatska država" u Muenchenu, koji mu je dao duplikat ključa ulaznih vrata tiskare.

Lasić: “U Beograd sam došao u travnju 1983. Nakon izvjesnog vremena, saznao sam za ubojstvo Stjepana Đurekovića. O tome me obavijestio moj kolega iz SIP-a, načelnik Druge uprave, Sreten Aleksić, telefonom ovim riječima: ‘Jutros ti je jedan manje, jedan je pronađen mrtav’. Upitao sam ga o kome se radi, a on je samo odgovorio: ‘INA direktor’. To je bilo sasvim dovoljno da se

zna da je Đureković ubijen. Smatrao sam da o tome trebam odmah obavijestiti svog neposrednog šefa, podsekretara Srđana Andrejevića. Kad sam mu rekao o čemu se radi, otišli smo do sekretara Stane Dolanca da njega obavijestimo. Dolanc je odmah upitao: 'Je li sve u redu?' Odgovorio sam da nemam pojma o čitavom slučaju, da samo znam da je pronađen mrtav i da se spominje da je posrijedi političko ubojstvo. Dolanc je ponovio: 'Je li sve u redu, što je s ekipom?' Podsekretar mu je objasnio da ja ne znam ništa, da nisam u toku, a da Stanka Čolaka nema. Čolak je prije mene bio načelnik Druge uprave i nije u potpunosti predao dužnost, a već je bio imenovan za specijalnog savjetnika. Dolanc je dodao: 'Opet će biti problema i optužbi na naš račun. Uбудućе moramo paziti kako to radimo'. Dan-dva poslije bio sam u kancelariji kod podsekretara, kad je ušao Stanko Čolak i rekao: 'Sve je OK, ekipa je kompletna'. Dodao je: 'Idem zvati Perkovića u Zagreb'. Nakon nekog vremena počelo se pričati kako je to uradila beogradska, Arkanova grupa. Arkan se čak otvoreno hvalio da je u tome sudjelovao. Otišao sam kod Čolaka i rekao: 'Stanko, ovo nije u redu'. Čolak mi je odgovorio: 'Ne beri brige. Arkan je takav čovjek. To je poseban tip. To je grupa koja je završila i Šiptare'. Poslije tog slučaja sam boravio u Zagrebu i razgovarao s Perkovićem. Rekao sam mu da nisam bio u toku priprema, ali da iz svega ispada kako je sve prošlo maltene idealno. Perković je odgovorio: 'Boga mi, više nego idealno'."

Ubojstvo Ante Đapića

Brat hrvatskog emigranta Ante Đapića, stric istoimenog aktualnog čelnika Hrvatske stranke prava, danima ništa nije čuo o bratu. To ga je uznemirilo i 29. lipnja 1989. pošao ga je potražiti u stan. Pozvonio je, ali nitko nije odgovarao. Raspitivao se kod njegovih prijatelja i poznanika, ali je od sviju dobivao odgovor da ga već danima nisu vidjeli. Nakon toga je zamolio kućepazitelja da otvori stan. Kad su ušli u stan u ulici Mietshouses Karl-Jatho-Weg 10 u Nuernbergu, bili su zaprepašteni. Nasred stana ležao je u lokvi krvi Ante Đapić, izboden nožem i raskoljene glave. Jedna od rijetkih osoba u koju je Anto Đapić imao povjerenje i bez rezerve je primao u stan - bio je već spominjani suradnik zagrebačke Udbe pod pseudonimim "Karlo".

POKUŠAJI UBOJSTVA HRVATSKIH POLITIČKIH EMIGRANATA

Pored ubojstava i otmica sa smrtnim posljedicama. Vijeće je prikupilo saznanja i o nekoliko pokušaja ubojstva hrvatskih političkih emigranata, jer su organizatori ili počinitelji tih atentata otkriveni prije, za vrijeme ili nakon pokušaja izvršenja ubojstva, pa o tim slučajevima postoji obimna policijska i sudska dokumentacija koja je značajna za rekonstrukciju rada jugoslavenske tajne službe prilikom planiranja i izvođenja "ofanzivnih akcija"..

Pokušaj ubojstva Gojka Bošnjaka

Hrvatski emigrant Gojko Bošnjak, vlasnik gostionice u Karlsruheu, 28. prosinca 1973., vraćao se s tržnice, gdje je kupio namirnice potrebne za rad u restoranu: "Noseći stvari, ulazeći u dvorište, čuo sam kao da netko korača iza mene. Mislio sam da se djeca igraju. Zatim mi se učinilo kao da je pištolj škljocnuo. Osjetio sam neki dodir pod plećkom. Netko me probada prstom, pomislio sam. Okrenuo sam se, kad vidim Vlatka Mišića kako gura u mene pištolj s prigušivačem zvuka. Okinuo je, ali revolver nije opalio. Iz noge mu je tekla krv. Mišić je trznuvši pištolj iz džepa sam sebe ranio. Pištolj mu se zaglavio. Onda smo se hrvali i valjali po dvorištu. Ja sam ga napokon oborio i uspio razdvojiti prigušivač od pištolja".

Atentator Vlatko Mišić, Bošnjakov susjed iz Hercegovine, rođen 1939. godine u Ljutom Docu kod Mostara, uskoro nakon dolaska u Njemačku stekao je glas skitnice. Već 1969. napustio je redovni posao i pridružio se jugoslavenskom podzemlju u Njemačkoj. Godine 1970. uhićen je i

osuđen zbog širenja krivotvorenih novčanica. Nakon izdržane kazne protjeran je u Jugoslaviju. Godinu dana kasnije vratio se u Njemačku - sa zadatkom da ubije Gojka Bošnjaka.

Njemački stručnjaci su dokazali da je pištolj kojim je Mišić pokušao ubiti Bošnjaka marke Beretta, talijanske proizvodnje. Dr. Grossmann, sudski stručnjak za oružje, izjavio je kao svjedok pred sudom: "Pištolj je 10. lipnja 1965. prodan u Italiji osobi koja je putovala za New York. Vlasnik je 21. siječnja 1969. prijavio šerifskom uredu u Los Angelesu da mu je pištolj ukraden". Okružni sud u Karlsruheu osudio je 11. svibnja 1974. Vlatka Mišića na deset godina zatvora zbog pokušaja ubojstva hrvatskog emigranta Gojka Bošnjaka.

Vlatko Mišić izjavio je članovima Vijeća: "Kad sam protjeran u Jugoslaviju često su me pozivali i dovodili u Mostar na razgovore. Ucjenjivali su me, oduzeli mi putovnicu, prijetili mi kao i obitelji, te su već tada počeli plesti mrežu oko mene. Nakon dugog obrađivanja i prijetnji pristao sam na suradnju s Udbom. Sa mnom je kontakte ostvarivao neki Petar (Manojlović), Grizelj Stipe i Rade Vukojević. Međutim taj Petar je uvijek bio glavni u radu oko mene. Tako su mi, između ostalog, dali u zadatak da izvršim atentat na Gojka Bošnjaka. Ovaj zadatak direktno mi je dao taj Petar, čije prezime ne znam. Nakon dogovora o atentatu, ja sam otišao u Njemačku, smjestio se u Karlsruhe. Budući da sam otezao izvršenje djela, stalno su mi dolazili nepoznati ljudi prijeteci da moram obaviti likvidiranje Bošnjaka ili ću sam biti ubijen. Oružje za izvršenje atentata, dobio sam na način da su mi dvojica nepoznatih rekli u restoranu Gojka Bošnjaka, da imam paket u sobi. Kad sam došao u sobu, u paketu je bio pištolj Bereta 7,65 mm i pun šaržer municije. Početkom 12. mjeseca 1973. kod mene je bio taj Petar sa još dvojicom nepoznatih, provjerio je kako idu pripreme i kada ću čin obaviti. Par dana nakon toga, ova dvojica nepoznatih zaprijetili su mi da u roku od tri dana obavim posao ili ću završiti u kanti za smeće. Konačno sam odlučio i krenuo na Gojka Bošnjaka usred dana. Događaj se zbio pred Gojkovim restoranom, povukao sam i pištolj je opalio dok sam ga povlačio iza pasa, te tako prostrijelio sebi butinu lijeve noge. Tada je došlo do hrvanja između mene i Gojka, a nedugo zatim stigla je policija. Ja sam uhapšen, te za to djelo suđen na deset godina zatvora. Izdržao sam sedam i pol godina. Kad sam došao u Mostar, rekli su mi da sam za njih mrtav, jer nisam izvršio zadatak".

Priprema ubojstva Stipe Bilandžića

Stjepan Bilandžić, vođa Hrvatskog narodnog otpora i urednik organizacijskog glasila Otpor, preživio je nekoliko atentata. U njegovom dosjeu inspektor Centra SDS Osijek - Ispostava Slavonski Brod Milan Popović je zapisao: "Konačan cilj obrade je da se na osnovu prikupljenog materijala o neprijateljskoj i terorističkoj djelatnosti Bilandžić privede na sud ili u krajnjem slučaju da se izvrši likvidacija u inozemstvu uz prethodno odobrenje viših organa SDS."

U predvečerje 30. listopada 1975. nepoznati atentator je pucao kroz prozor u siluetu čovjeka koji je sjedio za radnim stolom u uredu Stjepana Bilandžića. Atentator nije znao da su Bilandžić i njegov knjigovođa nekoliko dana ranije zamijenili kancelarije. Knjigovođa je ranjen metkom između lopatice i ključne kosti, ali je ostao živ.

Nove pripreme za ubojstvo Stipe Bilandžića Udba je započela preko suradnika Centra SDS Osijek pod pseudonimom "Hamilton", kojeg je na vezi držao inspektor tog Centra Josip Perković. Udbi nije bilo poznato da je "Hamilton" suradnju izdao njemačkoj tajnoj službi i započeo dvostruku igru.

Citiramo najvažnije dijelove "Hamiltonova" svedočenja pred članovima Vijeća: "Perkoviću sam najprije davao sitne informacije o kretanju emigranata. Većinu tih informacija sastavljali su njemački obavještajci i plasirali putem mene. Oni su se čudili kako Udba dobro prihvaća

bezvrijedne informacije. Nešto im je bilo sumljivo. Pretpostavljali su da Udba priprema neki značajniji zadatak za mene. Ta pretpostavka ubrzo se ostvarila. Nakon nekoliko mjeseci Perković je počeo inzistirati na neposrednom sastanku. Susreli smo se 25. studenoga 1975. u Zürichu. S Perkovićem je bio neki Alija Đonlić. On je hodao ili iza nas ili ispred nas. Švicarska policija nas je cijelo vrijeme pratila i na kraju uhapsila svu trojicu. To je bio dogovor između njemačke i švicarske tajne službe kako bi došli do podataka o Perkoviću i za dossier o njemu. Cijelu noć su ga policijski obrađivali. A rekli su mu da su ga uhapsili zato što je bio u društvu sa mnom. U zatvoru smo proveli jedan dan. Otpušteni smo i protjerani iz Švicarske. Nakon dva dana, Perković me nazvao i pitao što je bilo. Rekao sam da se sve zbililo zato što me je pratila švicarska policija, jer sam se tada bavio trgovinom oružjem. Ipak, Nijemci nisu bili sigurni o čemu se radi kada me je Perković pozvao na novi sastanak u Trst. Sumnjali su da je Udba možda otkrila dvostruku igru i da me hoće kindapirati. Za to im je Trst bio najpogodniji. Međutim, taj sastanak je propao zbog greške talijanske obavještajne službe. Trebala me štititi, ali su se trojica talijanskih agenata tako naljepili na mene, da je i najveća budala mogla vidjeti da nešto nije u redu. Perković je samo prošao pokraj mene držeći ruku u džepu, što je bio ugovoreni znak za opasnost i signal da se sastanak otkazuje. Prilikom trećeg sastanka, 27. rujna. 1977. u Trstu, Perković mi je prvi put ponudio šezdeset tisuća maraka za ubojstvo Stjepana Bilandžića. Nijemci su mi prije rekli da prihvatim sve što mi Perković predloži. Zato sam prihvatio Perkovićevu ponudu. Rekao mi je da ću pištolj s prigušivačem dobiti u Njemačkoj i da otvorim račun u nekoj švicarskoj banci. Nijemci su htjeli odigrati igru do kraja kako bi imali potpune dokaze protiv Udbe. Čak su mislili, u dogovoru s Bilandžićem, inscenirati njegovo ubojstvo i pogreb, ali su odustali radi straha od reakcija njegovih radikalnih sljedbenika. Nisu bili sigurni da će sve držati pod kontrolom. Perkovića sam pokušao nagovoriti na ubojstvo Franje Gorete, koje bi se naravno također simuliralo. Perković je to odbio. Rekao je kako mu je trenutno najvažniji Bilandžić, a da se nakon njega može ići na Goretu. Nitko mi ne može reći da lažem, jer sve moje kontakte s Perkovićem su snimale njemačka, švicarska i talijanska tajna služba. Oni imaju trake, fotografije i pisma. Perković mi je javio da će doći kod mene u Ludwigshafen na konačni dogovor, ali nije rekao kada. Njemačka policija mu je pripremila zamku. Prisluškivali su sve moje telefonske brojeve te stalno nadzirali moj restoran i sve okolne ulice. Odlučili su ga uhapsiti. Perković je nazvao u moj lokal 22. studenoga. 1977. i rekao mi da se nalazi u blizini. Pozvao me da dođem u ulicu nekoliko stotina metara dalje. Rekao sam mu da dolazim za desetak minuta, jer moram završiti neki posao u lokalima. Htio sam dati vremena njemačkim policajcima da opkole mjesto na koje me je Perković pozvao. Pošao sam tamo i iz daljine sam vidio Perkovića. S njemačkom policijom sam se dogovorio da im dam znak kad mi Perković bude predavao oružje. Htjeli su ga uhapsiti u tom trenutku. Ali, Perković mi se samo približio, predstavio mi čovjeka koji će dalje sa mnom kontaktirati i udaljio se nekoliko koraka. Taj drugi me je pozdravio, zavukao ruku ispod sakoa i htio mi nešto predati. Mislio sam da se radi o pištolju i dao sam ugovoreni znak njemačkim policajcima. Njih je bilo desetak u blizini. Neki su se ponašali kao prolaznici, a neki su bili prurušeni u čistače ulica. Odmah su se bacili na tog Perkovićeva suradnika. Nakraju se ispostavilo da mi taj nije imao namjeru predati pištolj, već kuvertu sa šest tisuća maraka kao akontaciju za likvidaciju Stipe Bilandžića. Njega su uhapsili, a Perković im je pobjegao. Njemačka policija mi je rekla da im je taj drugi, Ilija Svilar, ispričao sve što je znao: kako su došli u Njemačku, gdje su spavali, i tako dalje".

Nakon povratka u Jugoslaviju Josip Perković je dao izjavu o tom događaju, u kojoj je među ostalim zapisao: "Izjava o neuspjelom izvršenju operativnog zadatka u SR Njemačkoj 22.11.1977.godine. U toku septembra, oktobra i novembra ove godine vršene su pripreme za kontakt sa saradnikom 'Hamiltonom' koji je trebao uslijediti u SR Njemačkoj da bi se saradniku prenijeli specijalni zadaci. U dogovoru sa drugovima u I Odjelu SDS RSUP odlučeno je, da osim mene na put krene i pomoćnik načelnika opr. odjela u Centru SDS Osijek Svilar Ilija. Nakon odluke da se putuje iz Zagreba avionom za Frankfurt dana 21. 11. o.g. u I Odjelu SDS RSUPa

SRH obavljene su posljednje pripreme za ovo putovanje i dogovoreno kako sam već rekao da sa 'Hamiltonom' prvi u kontakt stupi drug Svilar i da mu prenese da će se naredni kontakt na kojem je saradnik trebao primiti specijalni zadatak održati 22.11. o.g. u Stuttgartu kod televizijskog tornja... Kada je 'Hamilton' nailazio ništa sumljivo nije primijećeno i tog trenutka osim nas trojice na ulici se nalazio nama za leđima jedan muškarac star oko 30 godina. Tog trenutka Svilar i ja smo se razdvojili, jer smo ocijenili da nas je 'Hamilton' uočio i u to vrijeme razdaljina između nas trojice bila je 50 m. Svilar je nastavio hod i na sredini tog prostora sastao se sa 'Hamiltonom'. Nakon rukovanja između njih dvojice vidio sam da su započeli razgovor i tog trenutka na udaljenosti od njih 30 - 50 m iz jedne od pokrajnih ulica iz pravca 'Hamiltonovog' lokala vrlo žurno je izašao jedan muškarac star oko 30 godina u zelenom tri-četvrt zimskom kaputu (hubertus) svijetlih hlača, plave malo duže kose, moderne frizure s muškom torbicom pod rukom. Odmah iza njega njega također vrlo žurno dolazi još jedan muškarac približno istih godina, obučen u tamni mantil, vjerojatno crni, po mojoj ocjeni kada je uočio 'Hamiltona' i Svilara pravi polukrug i staje nasuprot mjesta gdje se nalazio ovaj prvi. Ocjenio sam da je nenormalna situacija ... Tog trenutka pretpostavljao sam, da sam i sam pod pratnjom, odlučujem se da to provjerim, prelazim ulicu i ulazim u jedan blok manjih ulica i nakon njihovog prolaska utvrđujem da nisam pod pratnjom. Nakon izvjesnog vremena bilo mi je jasno da je Svilar uhapšen... Javio sam se o Centar Osijek što se dogodilo i pribavio broj telefona načelnika I Odjela SDS RSUP-a SRH kojem sam se direktno javio. Nakon razgovora s njim sugerirao mi je da ako postoji ikakova mogućnost da napustim Njemačku. Nakon sagledavanja situacije moje vlastito mišljenje je da je supruga saradnika 'Hamiltona' saradnik njemačke policije. Na ovakav zaključak me upućuju i ranije nejasne situacije oko saradnika 'Hamilton'. Njegovu izdaju isključujem, jer u tom slučaju nebi došlo do hapšenja Svilara na mjestu gdje je izvršeno, odnosno došlo bi i do mog hapšenja i postoji mogućnost, da saradnik za čitav slučaj i nezna. Operativni radnik: Josip Perković".

Perković, Svilar i 'Hamilton' trebali su se naći u Stuttgartu s inspektorom Centra SDS Split Ćirom Galešićem koji je bio zadužen da suradniku 'Hamiltonu' preda "specijalno sredstvo" za "specijalni zadatak". Prema izjavi Marka Križanovića, tadašnjeg inspektora u Drugom odjelu Centra SDS Split, koju je dao članovima Vijeća, Ćiro Galešić je u Muenchenu imao suradnika-bazu pod pseudonimom "Vanja", kod kojega je bilo pohranjeno oružje (pištolj s prigušivačem) namijenjeno ubojstvu Stipe Bilandžića.

Dok je Svilar ležao u njemačkom zatvoru, Beograd je stvarao plan kako ga osloboditi. Tako je 10. veljače 1978. u Beogradu uhićen njemački državljanin Eberhard de Haan, službenik jednog njemačkog radničkog sindikata, pod optužbom da se bavio špijunažom. Dva mjeseca kasnije, 13. travnja 1978., razmijenjen je za Svilara.

Pokušaj ubojstva Franje Gorete

Najkritičniji dan u opasnom životu hrvatskog emigranta Franje Gorete bio je 13. prosinac 1980. kad su ga udbini plaćenici George Huber i Adam Lapčević pokušali ubiti u njegovom stanu u Saarbrueckenu.

Franjo Goreta je opisao taj događaj: "Samo sam malo otvorio vrata. Nikad ih nisam širom otvorao. Vidim da su mi ljudi nepoznati, pogledam naniže i vidim da jedan u ruci drži pravi mali top, revolver cal. 45. Sve se odvijalo velikom brzinom. Pokušao sam zatvoriti vrata, ali ni oni nisu bili slabići, nisam uspio. Reagirao sam refleksno i bacio se prema vratima spavaće sobe koja su bila zatvorena. Probio sam vrata i bacio se prema krevetu. Ispod jastuka je bio moj revolver Smith & Wesson. Napipao sam ga i znao sam da sam spašen. Počela je pucnjava s objiju strana. Oni su pucali nasumce, jer nisu znali gdje sam. Jedan moj metak pogodio je Lapčevića u predjelu

grudnog koša. Huber je počeo bježati niz stepenište. Poslije je i sam priznao kako je gledao da ga imam na nišanu i pomislio je da je gotov. Međutim, peti metak je zatajio. Kako sam često taj revolver nosio za pojasom, vjerojatno je municija povukla vlagu.”

Atentatori su uspjeli pobjeći. Međutim, budući da je Lapčević krvario, Huber ga je odlučio ostaviti u jednoj bolnici kod Münchena. Njemačkoj policiji, koja je već tragala za atentatorima, to je bio dovoljan trag. Sljedećeg dana uhićeni su Lapčević i Huber, ali i njihov nalogodavac Dragan Barać. Zemaljski sud u Saarbrueckenu osudio je 22. srpnja 1981. Hubera na četrnaest, Baraća na dvanaest i Lapčevića na osam godina zatvora.

O tom događaju je i Dragan Barać dao opširno svjedočanstvo pred članovima Vijeća, čije najvažnije dijelove citiramo: “U strahu za moju familiju koja se nalazila u domovini, a i za moju osobnu sigurnost, ja sam stalno izvrđavao da ne napravim ono što je od mene zahtijevao Blagoje Zelić. Tražio je da ja Franju Goretu ubijem željeznom štangom. Pored svih obećanja - novac, položaj, oslobođenje od kazne itd.- ja to nisam napravio. Ovdje moram napomenuti da sam ja stvarno bio doveden dotle da ja to i napravim. U proljeće 1980. ja sam bio pozvan u Sloveniju na Bled gdje sam se sastao sa Zelićem i jednim starijim čovjekom kojeg je Zelić oslovljavao sa 'Stari'. Poslije tog susreta par nedjelja poslije su me pozvali u Ljubljanu gdje me je sačekao Zelić u društvu meni nepoznate osobe. Tada su mi dali pištolj s prigušivačem. U međuvremenu su dvije osobe stigle iz Beograda te donijeli ampule za uspavljivanje i posebnu municiju. Po povratku u Njemačku, ja sam otišao kod Gorete te tu istu večer upotrebio ampule. Iako su Goreta i njegova zaručnica pali u dubok san, ja sam tada shvatio da ih ne mogu ubiti. Sutradan sam javio Zeliću da ampule nisu djelovale. U džepu sam imao putovnicu na prezime Mandić i avionsku kartu za Francusku. Da sam to tada učinio, mogao sam za par sati nestati. Poslije su me ponovno pozvali u Zagreb gdje me je sačekao Zelić te mi rekao da će sa mnom ići dva čovjeka te da je moj posao da ih uvedem kod Franje Gorete, a da će oni izvršiti posao. Po povratku u Saarbruecken obavjestio sam Zelića da Franjo u mene sumnja i da ja ne mogu više njemu prići. Tada su ponovno počeli kontakti od strane Zelića sa naredbom da nađem dva izvršioca te da im dam Franjinu sliku i adresu. Nakon što sam uhapšen, bilo je više prijatni preko moje žene koja mi je dolazila u posjetu, da dobro pripazim što ću reći, jer da trebam znati što oni rade s izdajicama”.

Nakon prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj te agresije JNA i paravojničkih srbočetničkih formacija na RH, i Dragan Barać i Franjo Goreta stavili su se na raspolaganje hrvatskoj državi i ministarstvu obrane. Stoga je Vijeće početkom 1994. godine organiziralo njihov susret i pomirenje. Goreta je oprostio Baraću, ali je rekao da će nakon potpunog oslobođenja Hrvatske i stabiliziranja hrvatske države podnijeti tužbu protiv organizatora atentata, prvenstveno protiv Blagoja Zelića. To je učinio 12. svibnja 1999. Nakon što je Komisija dostavila Državnom odvjetništvu dokumentaciju s kojom je raspolagala o tom slučaju, Državno odvjetništvo je prihvatilo Goretinu tužbu i naredilo istragu protiv Blagoja Zelića. Međutim, Zelić je kratko nakon toga umro.

Atentat na Nikolu Štedula

U petak, 14. listopada 1988., u zrakoplovu švicarske zračne kompanije sletio je na londonsku zračnu luku čovjek s putovnicom u kojoj je stajalo - Rudolf Lehotzky; adresa: 3A Av. Cales 1206, Ženeva. Dotični se carinskim službenicima predstavio kao trgovački putnik. Sutradan, 15. listopada, u subotu, vlakom je nastavio put u škotski grad Edinburg. Istoga dana, kasno poslijepodne, Lehotzky je uzeo sobu u edinburškom hotelu Old Waverly i unajmio automobil u poslovnici rent-a-car kompanije Avis. Trećeg dana, 16. listopada, u nedjelju, krenuo je unajmljenim kolima u gradić Kirkcaldy. Nakon što je stigao tamo, u više je navrata zaustavljao

mještane sa zamolbom da mu pokažu put do ulice Glen Lyon Road. U toj je ulici, naime, živio Nikola Štedul, predsjednik Hrvatskog državotvornog pokreta (HDP). Elisabeth Woods, sobarica u hotelu u ulici Glen Lyon Road, tijekom tri dana viđala je preko puta svoje sobe parkirana crna kola s crvenom prugom. U njima je sjedio čovjek slavenske fizionomije i čitao novine. Nešto joj je bilo čudno te je zapamtila registracijsku oznaku automobila. Nikola Štedul je svakodnevno točno u sedam sati izvodio u šetnju svog njemačkog vučjaka Pašu, inače dobro istreniranog psačuvara. U ponedjeljak, 17. listopada, Štedulova susjeda Joan Ward, dokona stara gospođa, primijetila je kako nepoznati muškarac sjedi u automobilu nedaleko od Štedulove kuće i promatra ulicu. Sljedećeg dana, 18. listopada, Štedulov susjed James Napier Blount, također je primijetio istog muškarca kako sjedi u automobilu i promatra ulicu. Tog dana se Štedul kasno vratio iz sveučilišne knjižnice i započeo pisati članak za glasilo HDP-a Hrvatski tjednik, koji je izlazio u Australiji. Članak je dovršio tek oko pet sati ujutro 19. listopada. Tog dana ujutro Lehotzky je ponovno opservirao Ulicu Glen Lyon Road. Umirovljeni pismonoša Eric Martin ga je primijetio i, zbog čestih provala u kuće, zapisao je broj automobila: F 440 - AFK. Lehotzky je poslijepodne na TV-u gledao prijenos utakmice nogometnih reprezentacija Škotske i Jugoslavije, koja je završila neriješeno 1:1. U četvrtak, 20. listopada, Štedul je mimo običaja iz stana izašao nešto kasnije, oko osam sati. Kratko je sa psom šetao ulicom i zatim je skrenuo u obližnju šumicu. Nakon petnaestak minuta vraćao se nazad i stotinjak metara prije svoje kuće zapazio je kako mu se iz suprotnog pravca polagano približava automobil. Kad je došao do njega, vozač je prikočio i nagnuo se prema prozoru. Štedul je pomislio da je čovjek zalutao u gradu i da traži pomoć. Nagnuo se prema prozoru. U tom trenutku je Lehotzky potegnulo pištolj s prigušivačem i ispraznio cijeli šaržer u Štedula.

Nikola Štedul opisuje taj događaj: “Nisam odmah osjetio bol i shvatio što se događa. Vidio sam samo dva bljeska iz prigušivača. Nekako sam se okrenuo napola nadesno i tek mi je onda postalo jasno što se događa, jer on nije prestajao pucati. Poslije toga su kola odletjela, a ja sam opazio kako mi krv ide iz usta i mislio sam da nemam više od jedne ili dvije minute života. Želio sam otpuzati nekako do kuće da kažem ženi i djeci zbogom. Otpuzao sam jedno dva-tri metra, kad sam izgubio snagu. U tom trenutku iz kuće je naišla susjeda i pitala me što se dogodilo. Imao sam toliko snage kazati da sam ustrijeljen. Ona je otrčala i pozvala ambulantu i policiju. Poslije toga je otrčala obavijestiti moju ženu. Ja nisam mogao pričati, jer mi se naboj zaustavio u zubima. Ispjunio sam naboj i slomljene zube. Drugi naboj je prošao kroz grlo i zato sada imam promijenjen glas. Ta dva naboja nisu bila opasna po život, nego onaj koji je prošao pored bubrega, povrijedio mi arteriju i zaustavio se u plućima pored srca.”

Otprilike u isto vrijeme kad se Lehotzky dovezao do uzletišta u Edinburgu, vratio unajmljeni automobil i sjeo u zrakoplov za London, umirovljeni pismonoša Eric Martin pričao je policajcima kako je prethodnih dana zapazio sumnjiva kola registarskih oznaka F 440 - AFK. Inspektor David Fraser u žurbi je zapisao podatke na dlan i odjurio u policijsku postaju. Ubrzo je saznao da automobil pripada agenciji Avis i da je bio iznajmljen Rudolfu Lehotzkom, koji se upravo nalazi u zrakoplovu koji za dvadesetak minuta treba sletjeti u londonsku zračnu luku Heathrow. Frazer je odmah izdao nalog za uhićenje. Engleska policija je opkolila zrakoplov u kojem se nalazio Lehotzky. Dvojica detektiva ušla su unutra, a pilot je zamolio putnika Lehotzkog da se javi u pilotsku kabinu. Ovaj se nije odazvao, nego je na svom mjestu čekao da svi putnici napuste zrakoplov. Dvojica detektiva su mu prišla i objasnili da je uhićen na što je Lehotzky burno protestirao.

Štedul: “Sljedećeg dana, u bolnici u Edinburgu su mi rekli da je u Londonu uhićen neki sumnjivi čovjek. Pitali su me poznajem li nekog Lehotzkog. Odgovorio sam da za njega nikad nisam čuo. Prišla mi je moja supruga i ispričala mi kako su je nazivali Hrvati iz cijelog svijeta te rekli da su spremni napasti jugoslavenske ambasade i poubijati osoblje. Pošto nisam mogao govoriti, uzeo

sam papir na kojem sam napisao da se ne smije nipošto započeti s osvetničkim akcijama, jer bi to išlo na ruku Jugoslaviji. Na sreću, poslušali su me. Osam dana kasnije, 28. listopada, odvezli su me u policijsku postaju. Poredano je stajalo desetak ljudi. Počeo sam gledati zdesna nalijevo; četvrtog u redu prepoznao sam po očima i obrazima - kao napadača. To nije bilo teško. Pitali su ga kako mu je ime, a on je odgovorio na njemačkom: 'Ich heisse Vinko' / zovem se Vinko/."

Ivan Lasić, načelnik Druge uprave SSUP-a, umirovljen godinu dana prije atentata na Štedula, izjavio je sljedeće: "Pitao sam saveznog podsekretara Zorana Savičevića je li to djelo hrvatske službe ili njihovo, a on mi je odgovorio: 'Bilo zajedničko, a sad ničije!' Po mojoj procjeni, kad je u pitanju Sindičić, Perković je morao znati za to. Sindičićev je pseudonim bio Pitagora. To sam čuo od Miće Marčete i znam iz papira." Lasić je također izjavio kako mu je poznato da su Zoran Savičević i Josip Perković bili u stalnom kontaktu i dogovarali se o ublažavanju posljedica neuspjelog atentata na Štedula.

Lovorka Vilenica, bivša nevjenčana supruga Vinka Sindičića, dala je izjavu Vijeću o svojim saznanjima o suradnji Vinka Sindičića sa SDS-om. Među ostalim, izjavila je kako je prilikom prve posjete Vinku Sindičiću u škotskom zatvoru nekoliko dana nakon njegova uhićenja, Sindičić od nje zatražio da posjeti Perkovića i izvjesti ga o situaciji. Također, prilikom svakog sljedećeg odlaska u Škotsku i povratka u Zagreb, ona je morala kontaktirati Perkovića, prenositi njegove poruke Sindičiću i obrnuto.

Nikola Štedul je odlučio podnijeti kaznenu prijavu protiv Josipa Perkovića kao jednog od organizatora atentata, te je u tu svrhu zatražio od Komisije da mu se dostave dokumentacija i saznanja od značaja za taj slučaj. Gospodinu Štedulu je odgovoreno da Komisija raspolaže određenim dokumentima i saznanjima koji bi mogli biti od značaja za njegovu kaznenu prijavu, ali da njih može staviti na raspolaganje samo na zahtjev redarstvenih, pravosudnih ili drugih ovlaštenih državnih tijela.

OBILAZAK GROBOVA PORATNIH ŽRTAVA KOMUNISTIČKOG SUSTAVA UBIJENIH U INOZEMSTVU

Članovi Vijeća u razdoblju od 28. travnja 1992. do 15. rujna 1999. obišli su osobno ili su organizirali posjetu slijedećih grobova poratnih žrtava komunističkog sustava ubijenih u inozemstvu:

- Brune Bušića u Parizu, Francuska
- Mate Kolića u Parizu, Francuska
- Stipe Mikulića u Goteborgu, Švedska
- Mije Lijića u Goteborgu, Švedska
- Nikice Martinovića u Klagenfurtu, Austrija
- Stanka Nižića kod Zuericha, Švicarska
- Damira Đurekovića u Zagrebu
- Kreše Tolja, Vida Maričića i Mile Rukavine u Muenchenu, Njemačka
- Nahida Kulenovića u Muenchenu, Njemačka
- Franje Mikulića u Muenchenu, Njemačka
- Stjepana Đurekovića u Muenchenu, Njemačka
- Branka Jelića u Muenchenu, Njemačka
- Ante Kostića u Muenchenu, Njemačka
- Obitelji Stjepana Ševe u Stuttgartu, Njemačka
- Marijana Šimundića u Stuttgartu, Njemačka
- Petra Bilandžića u Koelnu, Njemačka

- Josipa Senića u Wieslochu, Njemačka
- Ante Đapića kod Nuernberga, Njemačka

PRIJENOS POSMRJNIH OSTATAKA PORATNIH ŽRTAVA KOMUNISTIČKOG SUSTAVA UBIJENIH U INOZEMSTVU

Dr. Ivo Protulipac

Dana 26. lipnja 1994., u organizaciji Velikog križarskog bratstva u Hrvatskoj, posmrtni ostaci dr. Ivana Protulipca preneseni su u Domovinu i sahranjeni u obiteljskoj grobnici njegova učitelja dr. Ivana Merza na Mirogoju. Svetu Misu zadušnicu predvodio je pomoćni biskup zagrebački Marko Culej.

Božidar Nagy, jedan od obnovitelja Velikog križarskog bratstva u Hrvatskoj, prilikom naknadnog pokopa posmrtnih ostataka dr. Ive Protulipca rekao je sljedeće: “Dr. Protulipac bio je već došao do Rima i bio je na sigurnom. Ondje je bio proveo dva mjeseca. Međutim, čuvši kako mnogi naši ljudi bježe vratio se natrag u Trst da pomaže našim ljudima. I stoga se slobodno može reći da je poginuo stvarno kao mučenik ljubavi prema svome narodu”.

Krešimir Tolj

Na zahtjev rodbine pok. Krešimira Tolja, Komisija je organizirala prijenos njegovih posmrtnih ostataka s groblja u Muenhenu u Domovinu. Naknadni pokop posmrtnih ostataka pok. Krešimira Tolja obavljen je 26. listopada 1997. na mjesnom groblju Krpiševac u Veljacima. Ispred Komisije pogrebu su bili nazočni dopredsjednik Komisije Vice Vukojević i tajnik Komisije Florijan Boras.

Franjo Mikulić

Na zamolbu rodbine i suboraca pok. Franje Mikulića, nekadašnjeg gradonačelnika Jastrabarskog, člana CK SKH, sudionika Hrvatskog proljeća i kasnijeg predsjednika Hrvatskog narodnog vijeća (HNV) u emigraciji, koji je kao politički emigrant preminuo pod nerazjašnjenim okolnostima 23. travnja 1983. godine, Komisija je - u suranji s Ministarstvom povratka i useljništva, Klubom hrvatskih povratnika iz iseljništva, Zagrebačkom županijom, Gradom Jastrebarsko i općinom Pisarovina - organizirala prijenos posmrtnih ostataka pok. Franje Mikulića s groblja u Muenchenu/SR Njemačka i, prema želji rodbine, njegov pokop 18. prosinca 1998. u obiteljskoj grobnici u Donjoj Kupčini.

U ime Komisije pogrebu je bio nazočan sudac Ustavnog suda RH gđin Marijan Severinac, član predsjedništva Komisije. U ime Ministarstva povratka i useljništva, Zagrebačke županije, Grada Jastrebarsko i općine Pisarovina, pogrebu su bili nazočni pomoćnik ministra Marijan Buconjić, župan Branimir Pasecki, gradonačelnik Stjepan Bakšić i načelnik Tomo Kovačević.

Sprovodu su također bili prisutni Vlado Glavaš, predsjednik Kluba hrvatskih povratnika iz iseljništva, te suradnici pok. Franje Mikulića iz vremena Hrvatskog proljeća Janko Bobetko, Ivan Penić, Dražen Budiša i Ante Todorčić.

Josip Senić

Komisija je, na zahtjev rodbine pok. Josipa Senića, organizirala prijenos njegovih posmrtnih ostataka iz Wieslocha u Njemačkoj u Domovinu. Delegacija Kluba hrvatskih povratnika iz iseljništva preuzela je u ponedjeljak 15. veljače 1999. godine posmrtnu ostatku Josipa Senića na graničnom prijelazu Bregana.

Josip Senić je bio istaknuti hrvatski domoljub i rođeni revolucionar. O tome najbolje svjedoči izjava Brune Bušića koja kaže da je sam počeo revolucionarno razmišljati tek nakon što je upoznao Josipa Senića.

Posmrtni ostaci pok. Josipa Senića pokopani su uz vojne počasti 20. veljače 1999. na zagrebačkom groblju Mirogoj. U ime Komisije pogrebu je bio nazočan dopredsjednik Komisije Vice Vukojević. U ime Komisije, Ministarstva povratka i useljništva, Grada Nova Gradiška i Kluba hrvatskih povratnika iz iseljništva oproštajne govore održali su gđa Gordana Turić, ministar Marijan Petrović, gradonačelnik Ante Šolić i predsjednik Vlado Glavaš.

Stanko Nižić

Na zahtjev rodbine pok. Stanka Nižića Komisija je, u suradnji s Klubom hrvatskih povratnika iz iseljništva, Generalnim konzulatom RH u Zuerichu, Županijom hercegovačko-neretvanskom u FBiH, organizirala prijenos njegovih posmrtnih ostataka iz Švicarske u Domovinu.

Prijenos posmrtnih ostataka pok. Stanka Nižića popratila je jedna posebnost, a radi se o tome da je u cijeloj povijesti Kantona Zuerich, koji ima vrlo stroge propise o "brizi za grobnu tišinu preminulih", ovo tek drugi slučaj odobrenja ekshumacije i prijenosa nećijih posmrtnih ostataka. U odluci poglavarstva Grada Dietikon kod Zuericha, na čijem gradskom groblju su bili pokopani posmrtni ostaci pok. Stanka Nižića, stoji: "U Gradu Dietikonu do sada nije poznat nijedan slučaj ekshumacije. U cijelom Kantonu Zuerich poznat je jedan slučaj ekshumacije, odobren zbog posebnih obiteljskih razloga. U ovom slučaju ne radi se samo o posebnim obiteljskim razlozima, već i o činjenici da je preminuli bio na glasu kao borac za nezavisnu hrvatsku državu te ga se stoga danas smatra nacionalnim herojem. Zbog toga treba biti pokopan u svojoj Domovini. Prilikom odlučivanja između propisa o 'brizi za grobnu tišinu' i hrvatskih nacionalnih interesa, mora se uzeti u obzir da pokop preminulog 1981. nije bio moguć u njegovoj Domovini, te da njegovi roditelji nisu mogli biti nazočni pogrebu u Švicarskoj. Zbog toga se ovom zahtjevu udovoljava u smislu posebnog odobrenja".

Ekshumacija posmrtnih ostataka pok. Stanka Nižića izvršena je 29. lipnja 1999., a ispraćaju posmrtnih ostataka pok. Stanka Nižića u Domovinu bio je nazočan generalni konzul RH u Zuerichu, gđin Slavko Novokmet.

Naknadni pokop posmrtnih ostataka pok. Stanka Nižića obavljen je 11. srpnja 1999. na mjesnom Groblju Svetog Ivana u Crvenom Grmu kod Ljubuškog. Pogrebu su bili nazočni predstavnici državne Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava, Županije hercegovačko-neretvanske, Općine Ljubuški i Kluba hrvatskih povratnika iz iseljništva, kao i suborci i prijatelji pok. Stanka Nižića iz Domovine i emigracije.

Ante Đapić

Na zahtjev rodbine pok. Ante Đapića, odnosno njegovog nećaka Ante Đapića, saborskog zatupnika i predsjednika Hrvatske stranke prava, Komisija je, u suradnji s Klubom hrvatskih

povratnika iz iseljništva, organizirala prijenos njegovih posmrtnih ostataka iz Njemačke u Domovinu.

Naknadni pokop posmrtnih ostataka pok Ante Đapića obavljen je 17. srpnja 1999. na mjesnom groblju u Donjim Rujanima kod Livna. Pogrebu su bili nazočni predstavnici Komisije, Županije Hercegbosanske, Općine Livno, Hrvatskog društva političkih zatvorenika i Kluba hrvatskih povratnika iz iseljništva, kao i suborci i prijatelji pok. Ante Đapića iz Domovine i emigracije.

Bruno Bušić

Na zahtjev rodbine i vodstva Zaklade Ante Bruno Bušić, koja je nositelj cijeloga projekta, Komisija upravo radi na organizaciji prijenosa posmrtnih ostataka Brune Bušića iz Pariza u Zagreb, gdje će biti pokopani u grobnicu koja se dovršava na Mirogoju. Naknadni pokop posmrtnih ostataka Brune Bušića planira se za 16. listopada 1999. Otprilike tjedan dana prije toga izvršiti će se ekshumacija posmrtnih ostataka i, u organizaciji Veleposlanstva RH u Francuskoj i Hrvatskog katoličkog centra u Parizu, organizirati će se njihov svečani ispraćaj. U Zagrebu će se prirediti svečani doček, a lijes će biti na prigodnom mjestu izložen kako bi se građanstvu omogućilo da se oprosti od tog hrvatskog političko - osloboditeljskog mislioca.

Obitelj Stjepana Ševe

Na zahtjev rodbine pok. Stjepana Ševe i njegove pok. supruge Tatjane, Komisija upravo radi i na organizaciji prijenosa posmrtnih ostataka tročlane obitelji Stjepana Ševe sa gradskog groblja u Stuttgartu na zagrebačko groblje Mirogoj gdje je nedavno uređena grobnica za njih. Prijenos i naknadni pokop posmrtnih ostataka planira se za polovicu studenog 1999. godine.

Zahtjevi za prijenos posmrtnih ostataka poratnih žrtava komunističkog sustava ubijenih u inozemstvu

Zahtjeve za prijenos posmrtnih ostataka u Domovinu likvidiranih hrvatskih političkih emigranata u međuvremenu je podnijela rodbina: Marijana Šimundića, Hrvoja Urse, Josipa Krtalića, Petra Bilandžića, Joze Oreča, Marijana Rudele i Antuna Kostića.

OSTALE AKTIVNOSTI VIJEĆA

Publicistički rad

U Izvješću o propagandnom i publicističkom radu Komisije od 1. prosinca 1992. uglavnom se govori o radu Vijeća vezanom uz dokumentarni film "Bruno Bušić - život, djelo i mučko ubojstvo" (scenarist Andrija Popović; režiser Nikola Babić; producent Hrvatsko društvo političkih zatvorenika). Citiramo najvažnije dijelove Izvješća:

"Vijeće i predsjednik Komisije, vodeći brigu o obvezi iz projekta istraživanja, da je radu Komisije potrebno dati što širi publicitet, kako bi se kod građana potisnuo, još uvijek prisutan, strah da govore o ratnim i poratnim događajima, prihvatili su inicijativu Hrvatskog društva političkih zatvorenika da Komisija preuzme pokroviteljstvo nad dokumentarnim video filmom 'Bruno Bušić - život, djelo i mučko ubojstvo'. Nesporan je interes Komisije za ovaj film i za druge slične projekte, jer je bitna zadaća filma da rasvijetli mučko ubojstvo hrvatskog intelektualca i revolucionara Brune Bušića. Film vrlo ozbiljno i precizno secira jedno određeno razdoblje i političko ozračje u kojem su se nalazili Hrvati, hrvatski intelektualci, borci za

nacionalnu državu u domovini i dijaspori. On nudi podatke i nepobitne dokaze o državnom terorizmu bivše države. Film posebice naglašava neke pouke čija je aktualnost danas neprijeporna. Misli se na razne recidive prošlosti kao primjerice na dijelove i ostatke jugoslavenskog tajno-policijskog aparata koji je godinama tlačio hrvatske mislitelje i borce za slobodu i nezavisnu Hrvatsku. Film naglašava i značaj nacionalnog pomirenja i uvođenja instituta oprosta. Ova dva oprečna imperativa film suprostavlja i nudi poruku odnosno rješenje: u ime nacionalnog izmirenja valja oprostiti onima zabludjelim, naročito onima koji su, mimo svoje volje, radili protiv interesa hrvatskog naroda. To, međutim, ne važi za one, koji su, svojom voljom zdušno radili protiv hrvatskog čovjeka i hrvatskog naroda, te koji su počinili zlodjela protiv čovjeka koja gone svi međunarodni pravni sustavi, te njihovi zločini ne podliježu zastari. Njima i sličnima Komisija neće dopustiti da zaustave ili onemoguće njen rad. Svjesna značenja utvrđivanje povijesne istine, Komisija će povijesnu zadaću obaviti u cijelosti. Umjesto pojedinačnih odgovora na neistine, obmane i laži iznijete u javnim glasilima, a napose u nekim tjednim listovima, naglašavamo da su svi materijali čije korištenje je omogućila Komisija autentični, a činjenični navodi su istiniti, te su bespredmetni svi prigovori autorima scenarija, teksta i režije filma. Dakle, prihvaćanjem pokroviteljstva nad navedenim projektom, Vijeće, pa time i Komisija, nisu počinili nikakvu formalno pravnu povredu propisa, već naprotiv, povjerenu im zadaću izvršili su savjesno i odgovorno".

Mišljenje o Bugojanskoj skupini

Zastupničkom domu Hrvatskog državnog sabora zastupnik Ivan Gabelica uputio je Prijedlog deklaracije o pokušaju ustanka za hrvatsku državnu nezavisnost u okolici Bugojna godine 1972. Razmatrajući navedeni Prijedlog Zastupnički dom Hrvatskog državnog sabora na sjednici 28. lipnja 1996. donio je Zaključak kojim od Komisije traži mišljenje o navedenom Prijedlogu deklaracije. Postupajući po navedenom zahtjevu Komisija je, na prijedlog Vijeća, na sjednici 24. siječnja 1997. utvrdila mišljenje čije najvažnije dijelove citiramo:

"Kako je Prijedlog deklaracije prvenstveno političko pitanje, Komisija nije u mogućnosti dati mišljenje o tom pitanju. No, nesumljivo je, pa i općepoznato, da su članovi Bugojanske skupine stradali u oružanom sukobu s Jugoslavenskom armijom i milicijom i da im je cilj bio podizanje ustanka i uspostava nezavisne hrvatske države.

Pod pojmom Bugojanska skupina podrazumijevaju se devetnaestorica Hrvata koji su 20. lipnja 1972. naoružani prešli tadašnju austrijsko-jugoslavensku granicu s namjerom da, kao odgovor na nasilno gušenje demokratski usmjerenog masovnog pokreta za oslobađanje hrvatskog naroda iz 1971. godine, podignu ustanak protiv beogradskog terora i otpočinu gerilsku borbu za nezavisnu hrvatsku državu.

To su: Ambroz Andrić, rođen 10. prosinca 1939.g. u Tuzli, Adolf Andrić, rođen 04. ožujka 1942. u Tuzli, Pavao Vegar, rođen 10. studenoga 1939. u Vašarovićima kod Ljubuškog, Ilija Glavaš, rođen 08. prosinca 1939. u Lužanima kod Gornjeg Vakufa, Đuro Horvat, rođen 12. travnja 1939. u Palinovcu kod Čakovca, Vejsil Keškić, rođen 25. lipnja 1939. u Maloj Peći kod Bihaća, Viktor Kancijanić, rođen u Tinjanu kod Pazina, Petar Bakula, rođen u Rastovači kod Posušja, Ludvig Pavlović, rođen 09. travnja 1951. u Vitini kod Ljubuškog, Mirko Vlasnović, rođen 19. kolovoza 1932. u Zemuniku Gornjem kod Zadra, Ilija Lovrić, rođen 1945. godine u Varvari kod Prozora, Filip Bešlić, rođen u Rastovači kod Posušja, Stipe Ljubas, rođen 21. rujna 1951. u Đakovu, Vlado Miletić, rođen u Ograđeniku kod Čitluka, Vinko Knez, rođen 1954. godine u Viškovcima kod Slavonske Požege, Ivan Prlić, rođen 1951. godine u Sovićima kod Gruda, Nikola Antunac, rođen 1950. godine u Karlovcu, Vili Eršek, rođen u Varaždinu, i Vidak Buntić, rođen u Ograđeniku kod Čitluka.

Desetorica gerilaca imali su status "jugoslavenskih državljana na privremenom radu u inozemstvu", to jest radili su ili su studirali u inozemstvu, a devetorica su bili politički emigranti. Svi su pripadali organizaciji Hrvatsko revolucionarno bratstvo (HRB), koja je zagovarala oružani ustanak protiv jugoslavenske države.

Prema jugoslavenskim izvorima svi članovi Bugojanske skupine prošli su cjelokupnu vojnu obuku neposredno prije ulaska u Hrvatsku. Osim toga, nekolicina njih imala je vojnog staža u stranim vojskama, najviše u američkoj i australskoj, gdje su stekli potrebno vojno znanje, vještinu i iskustvo.

Skupina je posjedovala određenu količinu naoružanja i opreme: šest malokalibarskih pušaka, sedamnaest samokresa, četiri karabina, dva automata, dvije automatske puške, oko 11.000 naboja, devetnaest noževa, dvije radiopostaje, šest kompasa, šest topografskih karata, dva dalekozora i sl.

Kako je poznato, Bugojanska skupina je puna dva mjeseca držala u neizvjesnosti cjelokupni jugoslavenski režimski aparat. Nekoliko desetaka tisuća jugoslavenskih vojnika i milicajaca bilo je pokrenuto u hajku na devetnaesticu hrvatskih gerilaca koji su se hrabro borili od 21. lipnja do 27. srpnja 1972. Njih petnaestorica, prema službenoj jugoslavenskoj verziji, poginula su u izravnoj borbi s pripadnicima jugoslavenskih vojnih i milicijskih snaga, a četvorica su uhićena i osuđena na smrt od strane Vojnog suda u Sarajevu. Međutim, postoje naznake da je nekolicina Bugojanaca bila zarobljena, ranjena te potom podvrgnuta strahovitom mučenju od kojeg su i podlegli.

Točni podaci o vremenu, mjestu i okolnostima pogibije petnaestorice Bugojanaca još uvijek nisu poznati. Potpuno je nepoznata i sudbina njihovih tijela, iako se može pretpostavljati da su kremirani i da je njihov pepeo rasut na nepoznatom mjestu.

Uhićeni Mirko Vlasnović, Đuro Horvat i Vejsil Keškić strijeljani su 17. ožujka 1973. Sudbina njihovih tijela također je nepoznata. Ludvigu Pavloviću smrtna je kazna bila zamijenjena za kaznu od dvadeset godina strogog zatvora.

Ludvig Pavlović je robiju izdržao gotovo u cijelosti. Oslobođen je 1991. godine neposredno nakon prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj te se je odmah uključio u pripreme za Domovinski rat. Među prvima je poginuo u obrani hrvatskih interesa u Herceg-Bosni. Pokopan je na mjesnom groblju u rodnoj Vitini, a po njemu je dobila ime jedna gardijska brigada Hrvatskog vijeća obrane.

U prosincu 1971. godine na sastanku užeg rukovodstva HRB-a u Salzburgu donijeta je odluka o ubacivanju u Jugoslaviju Bugojanske skupine. Zamisao je bila da grupa u prvo vrijeme ne napada veće posade, već da osvaja manja mjesta, uništava milicijske stanice, likvidira pojedine političke dužnosnike i sl. Paralelno s ubacivanjem grupe predviđene su i diverzantske akcije drugih grupa i pojedinaca.

Na području tadašnjih republika SR Hrvatske i SR Bosne i Hercegovine uhićeno je nekoliko desetaka Hrvata pod optužbom da su, prije nego što je Bugojanska skupina ušla u Hrvatsku, pripremali teren za akciju ili da su se trebali naknadno uključiti u nju. Nekolicina uhićenih podlegla je torturama pod istragom, primjerice Antun Raspudić iz Ljubuškog, ili za vrijeme izdržavanja kazne, primjerice Ante Miličević, također iz Ljubuškog. Sigurno je da i ove žrtve

zaslužuju istu pozornost kao i devetnaestorica pripadnika Bugojanske skupine, ali i nekolicina hrvatskih emigranata koje je Udba likvidirala zbog povezanosti s Bugojanskom akcijom.

Neke strane obavještajne službe, koliko su god surađivale s Beogradom, nisu jugoslavenskom vodstvu prenijele sve raspoložive obavijesti o Bugojanskoj skupini. Sigurno je da su one mogle spriječiti njezin ulazak u Jugoslaviju, ali to nisu htjele. Dapače, pokazale su interes za djelomičnim uspjehom Bugojanske akcije kojim bi se destabilizirala jugoslavenska država i njezin komunistički režim te na taj način učinio ovisnijim o zapadnim silama. Da su određene snage na Zapadu na svojevrsan način "blagoslovile" tu akciju, kao što je bilo i onih kojima ona nije odgovarala, najbolje se pokazalo kad je, za vrijeme vladavine ljevičarske Radničke stranke u Australiji, savezni ministar unutarnjih poslova naredio pretres prostorija australske tajne službe ASIO zbog sumnje da je potpomagala organizaciju Bugojanske akcije.

Osim Bugojanske skupine bilo je i drugih organiziranih pokušaja Hrvata za pokretanje oružanog ustanka s ciljem stvaranja samostalne hrvatske države. Prva veća gerilska skupina, ako izuzmemo akcije koje su izvođene neposredno nakon Drugog svjetskog rata ("Akcija 10. travanj" ili "Kavranova skupina"), sastavljena od hrvatskih političkih emigranata, članova HRB-a, koja je prethodila Bugojanskoj skupini, ušla je u Hrvatsku 07. srpnja 1963. Tu skupinu od devet naoružanih članova predvodili su Ilija Tolić i Josip Oblak. Ona je zbog toga kasnije nazvana "Skupina Tolić-Oblak". Sačinjavali su je još: Dražen Tapšanji, Mirko Fumić, Krešimir Perković, Rade Stojić, Stanko Zdrilić, Branko Podrug i Vlado Leko. Sva devetorica su uhićena neposredno nakon dolaska u Hrvatsku i osuđena na dugogodišnje zatvorske kazne.

Gerilska skupina koja je slijedila primjer Bugojanske skupine bila je sastavljena od samo dvojice članova HRB-a: Ivana Matičevića i Mate Prpića. Oni su nekoliko godina zaredom odlazili iz Njemačke u Hrvatsku i izvodili raznovrsne akcije, od bombaških napada na vojne i milicijske ustanove do likvidacija Udbinih oficira. Neposredno nakon jedne takve akcije poginuli su 29. listopada 1974. kod Gospića.

Predavanja

Samostalni savjetnik u Komisiji i član Vijeća Bože Vukušić održao je predavanje "Rat Udbe protiv hrvatske emigracije" 14. lipnja 1997. na simpoziju "Hrvatska dijaspora - jučer, danas, sutra" u Zagrebu, kojeg je organizirao Hrvatski institut strategijskih istraživanja. Predavanje je objavljeno u knjizi "Budućnost iseljene Hrvatske" u izdanju Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar.

Vice Vukojević,
član

Gordana Turić,
predsjednica

Bože Vukušić,
tajnik